

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

Role Policie ČR při práci s obětí trestného činu
Bakalářská práce

Autor: Veronika Uhrová

Studijní program: Sociální patologie a prevence

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D.,
LL.M.

Oponent práce: JUDr. Miroslav Antl

Zadání bakalářské práce

Autor:	Veronika Uhrová
Studium:	P21K0108
Studijní program:	B0923A190001 Sociální patologie a prevence
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Role Policie ČR při práci s obětí trestného činu
Název bakalářské práce AJ:	The Role of the Police of the Czech Republic Regarding the Work with Victims of a Crime

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se věnuje obětem trestných činů a úlohou Policie ČR při práci s obětí trestného činu. Teoretická část je zaměřená na vymezení základních pojmů, charakterizuje oběť trestného činu a dále popisuje proces viktimizace. Přibližuje důležitost profesionálního přístupu policisty při provádění prvotních úkonů na místě činu a následně mapuje možnosti pomoci oběti ze strany Policie ČR. Výzkumné šetření je prováděno mezi policisty a zkoumá celkový pohled příslušníků na tuto problematiku, jejich proškolenost a znalost zákona.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8.

45/2013 Sb. Zákon o obětech trestných činů.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Oponent: JUDr. Miroslav Antl

Datum zadání závěrečné práce: 28.2.2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci Role Policie ČR při práci s obětí trestného činu vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Veronika Uhrová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce Mgr. et Mgr. Stanislavě Svobodě Hoferkové, Ph.D., LL.M. za podporu, trpělivý přístup, a především za odborné vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat osloveným respondentům, za poskytnutí informací. Poděkování patří také mé rodině a nejbližším za jejich podporu během studia a psaní bakalářské práce.

Anotace

UHROVÁ, Veronika. *Role Policie ČR při práci s obětí trestného činu*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2024. Bakalářská práce.

Bakalářská práce „Role Policie ČR při práci s obětí trestného činu“ se věnuje obětem trestných činů a úlohou Policie České republiky při práci s obětí trestného činu. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů, charakterizuje oběť trestného činu, viktimologii a dále popisuje proces viktimizace. Přibližuje důležitost profesionálního přístupu policisty při provádění prvotních úkonů na místě činu a následně mapuje možnosti pomoci oběti ze strany Policie České republiky. Kvantitativní výzkumné šetření je prováděno pomocí dotazníku, který byl rozesláný mezi státní policisty z České republiky. Zkoumá, zda příslušníci rozlišují, jestli jednotlivé úkony provádí s pachatelem trestného činu či s obětí trestného činu. Dále výzkumné šetření zkoumá celkový přístup oslovených respondentů k problematice obětí trestných činů, jejich proškolenost a znalost zákona o obětech trestných činů.

Klíčová slova: Oběť trestného činu, trestný čin, viktimologie, viktimizace, Policie ČR.

Annotation

UHROVÁ, Veronika. *The Role of the Police of the Czech Republic Regarding the Work with Victims of a Crime*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2024. Bachelor Degree Thesis.

The bachelor thesis "The Role of the Police of the Czech Republic in Working with Victims of Crime" deals with victims of crime and the role of the Police of the Czech Republic in working with victims of crime. The theoretical part focuses on the definition of basic concepts, characterizes the crime victim, victimology and describes the process of victimization. It introduces the importance of a professional approach of the police officer in carrying out the initial actions at the crime scene and then maps the possibilities of assistance to the victim by the Police of the Czech Republic. The quantitative research investigation is carried out by means of a questionnaire distributed among state police officers from all over the Czech Republic and examines whether the officers distinguish whether they carry out individual actions with the perpetrator of the crime or with the victim of the crime. In addition, the survey examines the respondents' overall opinion of crime victim issues, their training, and their knowledge of the law

Key words: Victim of crime, crime, victimology, victimization, Police of Czech Republic.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2022 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

V Hradci Králové dne

Veronika Uhrová

Obsah

Úvod.....	9
1 Definice viktimologie a její předmět	10
1.1 Viktimnost a faktory, které viktimnost podporují.....	11
1.2 Proces viktimizace a její fáze.....	13
1.3 Typologie obětí trestného činu.....	15
2 Policie České republiky, její charakteristika a úkoly	18
2.1 Policie České republiky a veřejnost	19
2.2 Formy pomoci poskytované obětem trestného činu ze strany Policie České republiky	21
3 Komunikace a její význam pro policejní práci	25
3.1 Komunikace, interakce, percepce	27
3.2 Komunikace s obětí trestného činu.....	31
3.3 Komunikace s obětí trestného činu v rámci výslechu.....	33
4 Výzkumné šetření	37
4.1 Cíl výzkumného šetření a stanovení hypotéz	37
4.2 Metodika výzkumu a charakteristika výzkumného vzorku	38
4.3 Prezentace výsledků výzkumného šetření	41
4.4 Výsledky výzkumného šetření a vyhodnocení hypotéz.....	49
Závěr	53
Seznam použitých zdrojů.....	54
Seznam grafů	56
Seznam příloh	57
Příloha A	58

Úvod

V dnešní době, kdy se pozornost společnosti, ale také kriminalita přesunula do internetového prostředí, je velmi jednoduché stát se obětí trestného činu. Například obětí trestného činu podvodu se může stát opravdu každý. Ve chvíli, kdy se z osoby stane oběť jakéhokoli trestného činu, je potřebná služba Policie České republiky, která oběť vyslechne, skutek právně kvalifikuje a poskytne jí potřebnou pomoc.

Oběť trestného činu se stala předmětem zájmu pro Policii České republiky až teprve v posledních pár letech. Neznamená to, že by se policie nezajímala či upozadovala pachatele trestného činu. Nicméně v poslední době přišlo zjištění, že je nutné věnovat oběti trestného činu mnohem větší pozornost než doposud. Z toho důvodu vznikl v roce 2013 zákon o obětech trestných činů, zákon č. 45/2013 Sb. Zákonu o obětech trestných činů předcházela závazný pokyn policejního prezidenta, který vyšel v platnost v roce 2010. Vznikl systém krizové intervence, který měl obětem trestných činů pomoc.

Vzhledem k tomu, že jsem příslušníkem Policie České republiky, a především v praxi vidím, že viktimologie je stále poměrně mladou a mezi příslušníky Policie České republiky neznámou vědní disciplínou, rozhodla jsem se tomuto tématu věnovat svojí bakalářskou práci. Téma, které jsem si zvolila je Role Policie ČR při práci s obětí trestného činu.

První kapitola bakalářské práce se zabývá definováním viktimologií. Faktory, které viktimologii podporují, viktimizací a jejími fázemi. Závěrem první kapitoly je popsána typologie obětí trestných činů. Druhá kapitola popisuje Policii České republiky, její úkoly a základní povinnosti. Následně je rozebrán pohled veřejnosti na činnost a působení Policie České republiky a v neposlední řadě formy pomoci oběti trestného činu ze strany policie. Stěžejním tématem třetí kapitoly, poslední kapitoly teoretické části, je komunikace a její význam pro policejní práci. Nejprve je rozebrána komunikace policisty s obětí trestného činu obecně a následně komunikace s obětí v rámci výslechu. Čtvrtá kapitola je věnována výzkumnému šetření. Výzkumný problém, který byl pro bakalářskou práci stanoven zní: *Jaký je přístup policistů k oběti trestného činu?* Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak příslušníci Policie České republiky přistupují k oběti trestného činu.

1 Definice viktimologie a její předmět

Čírtková (2015) viktimologii definuje jako relativně novou vědní disciplínu, která se rozvíjí jako nauka o obětech trestných činů. „Zkoumá vědeckým způsobem oběti trestných činů. Zajímá, jakou roli hraje oběť v motivaci pachatele a jakým způsobem se spolupodílí na interakci v průběhu trestného činu.“ (Čírtková, Policejní psychologie , 2015, str. 212). Vznik vědní disciplíny, která se bude zabývat potřebami oběti trestného činu, způsoby pomoci oběti a v neposlední řadě preventivními opatřeními je nesmírně důležitý posun. Je to ale také logické vyústění situace, kdy se v systému trestního práva na oběť pohlíželo jako na druhotný subjekt. „Prakticky až ve 30. letech 20. století se začínají objevovat kritické názory na účet zajištění práv obětí trestných činů a jednání s nimi v době po spáchání trestného činu, a to jak z hlediska právních, tak i psychologických souvislostí.“ (Čírtková, Policejní psychologie , 2015, str. 212). „V kriminologii samotné se začalo prosazovat přesvědčení, že je zapotřebí věnovat pozornost nejen pachateli, který byl až do té doby centrálním bodem výzkumného zájmu, ale též jeho protipólu, tj. oběti.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 121).

Z výše uvedeného je zřejmé, že se viktimologie zabývá obětí trestného činu. Není však zcela jasné, co je pojmem oběť trestného činu myšleno. „Je sporné, zda se viktimologie má zabývat toliko osobou bezprostředně dotčenou trestným činem (např. zraněnou, okradenou, znásilněnou) nebo též jí blízkými osobami (rodinnými příslušníky), jichž se následek trestného činu dotýká zprostředkovaně (např. ztrátou živitele se sníží jejich životní úroveň, utrpí psychické trauma).“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 120 a 121). Jak uvádí Velikovská (2016) v současné viktimologii, kriminologii i kriminalistice převládá názor, že bychom se měli více zabývat osobami přímo dotčenými trestným činem. Následek jednoho trestného činu se může nepřímo dotýkat mnoho dalších, nezúčastněných osob a jednání s nimi jako s obětí trestného činu v pravém slova smyslu je nemyslitelné. Mimo jiné tyto nepřímo dotčené osoby neprožily průběh trestného činu jako takového.

Viktimologie se pokládá za součást kriminologie. Nicméně na ní lze také nahlížet jako na samostatnou vědní disciplínu. „Vedle tohoto užšího vymezení viktimologie jako součásti kriminologické vědy existuje i širší pojetí, které pokládá viktimologii za samostatnou sociální vědu interdisciplinárního charakteru. Ta se má zabývat též např. oběťmi válek, rasového pronásledování, politického útlaku, dokonce i přírodních pohrom a katastrof.“

(Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 121). Pro účely této práce budu vycházet z užšího pojetí viktimologie.

Pro úplnost je potřeba vymezit předmět viktimologie. „Předmět viktimologie tvoří šest skupin jevů, kterými jsou:

- osoba oběti (její biologické, psychické a sociální vlastnosti),
- vztah mezi obětí a pachatelem,
- proces viktimizace, zejména role oběti v něm,
- role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci,
- pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace,
- ochrana občanů před viktimizací.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 122).

Z výše uvedeného vyplývá, že viktimologie je relativně nová vědní disciplína. Její pojetí není jednoduché a jednoznačné. Lze na ní pohlížet jako na samostatnou vědní disciplínu, která se zabývá v podstatě všemi oběťmi, nejen oběťmi trestných činů. Na druhé straně můžeme viktimologii chápat jako součást kriminologie, kdy z tohoto pohledu se oběti rozumí osoba přímo dotčená trestným činem. Do dnešního dne tedy nelze zcela jasně říct, kdo přesně je za oběť považován. Nicméně důležité je, že došlo ke vzniku disciplíny, která se oběťmi zabývá a snaží se o jejich podporu ve všech směrech.

„Závěrem dospíváme k této definici: viktimologie je součástí kriminologické vědy, zabývající se oběťmi trestného činu, její rolí v genezi a průběhu trestného činu a při jeho odhalování a objasňování, způsoby pomoci oběti po trestném činu a způsoby, jak zabránit viktimizaci potencionálních obětí.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 122). Z této definice budu vycházet i pro účely bakalářské práce.

1.1 Viktimnost a faktory, které viktimnost podporují

V současné době moderních technologií, sociálních sítí a internetových portálů je velice snadné stát se obětí trestného činu. Kyberkriminalita je na vzestupu a podvodů páchaných v online světě jen přibývá. Oběťmi se povětšinou stávají starší lidé. Není to však pravidlem. „Prostá zkušenost ukazuje, že pravděpodobnost stát se obětí není v populaci rozložena rovnoměrně: taxikáři jsou oběťmi loupeží častěji než traktoristé, policisté jsou ve službě častěji fyzicky napadáni než soudci.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 123).

Z výše uvedeného již vyplývá, co je viktimnost. „Viktimnost je disponovanost jedince nebo skupiny osob stát se obětí trestného činu.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 123). Čírtková (2015) uvádí, že je to soubor faktorů, jako je chování osoby, její zaměstnání nebo postavení, které ovlivňují míru pravděpodobnosti, že se daná osoba stane obětí trestného činu. Mluvíme o takzvané potencionální oběti. „Osobu, která se ještě nestala obětí trestného, ale u níž díky jejím vlastnostem nebo chování existuje nadprůměrné riziko, že se jí může stát nazval Hentig potencionální obětí.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 123)

Dle Čírtkové (2015) bezpochyby existuje mnoho faktorů, které ovlivňují skutečnost, zda se osoba obětí trestného činu stane či ne. Můžeme se bavit o profesi osoby či jejich psychických vlastnostech, chování osoby anebo příslušnost k sociální minoritě. „Je nepochybně prokázána souvislost mezi viktimností a profesí oběti. Ve skupině úmyslných trestných činů proti životu a zdraví jsou zvýšeně viktimní např. policisté, strážníci, hlídači, vězeňský personál, průvodčí. Loupežemi jsou častěji ohroženi zaměstnanci bank, taxikáři, listonoši, prodavači obsluha čerpadel pohonných hmot.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 123).

„Také některé psychické vlastnosti ovlivňují viktimnost. Například zvýšená agresivita, ať již brachiální nebo slovní, přivádí budoucí oběť do častých konfliktů.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 123). Drobná hádka se může změnit ve fyzické napadení. Dále se můžeme bavit o psychických vlastnostech jako je dobrodružnost, důvěřivost, lehkomyšlnost a mnoho dalších.

„Z dalších sociálních charakteristik je z hlediska viktimnosti významná příslušnost k minoritám. Cizinci, přistěhovalci, nábožensky nebo rasově odlišné menšiny jsou typickými oběťmi násilností, urážek, rasové nenávisti.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 123). V rámci této skupiny osob se můžeme bavit o homosexuálech, fyzicky či psychicky postižených osobách, alkoholících, narkomanech a dalších osobách, které se odlišují od konvenční normy společnosti.

Významnou roli zde také hraje čas a místo, na kterém se osoba nachází. „Při studiu viktimogenních situací se snaží odborníci poznat místa a časy, kde a kdy je vyšší riziko stát se obětí. Výzkumy v zahraničí se dokonce soustřeďují i na to, jaký typ zločinu je typický, pro jakou lokalitu (drogy, znásilnění, krádeže, vloupání). (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 142). „Za viktimogenní jsou tradičně označovány lokality s levnou

výstavbou, s vysokým počtem samostatně bydlících mladých, nezaměstnaných mužů, místa snadno dostupná hromadnou dopravou, sociálně nepřehledná, bez existence bližších sociálních vazeb.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 143).

„Problémem viktimnosti se zabývala řada empirických výzkumů, které však narážejí na některé metodologické potíže. Vzhledem k tomu, že lidé jsou nositeli velkého množství různých vlastností, jež spolu často vzájemně souvisí, je někdy obtížné určit, které z nich mají vztah k viktimnosti.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 123).

Viktimogenní faktory, tedy faktory, které ovlivňují pravděpodobnost, že se osoba stane obětí trestného činu, by se daly rozdělit do tří základních skupin:

- „Sociální (tj. profese, sociální vrstva, pozice v rodině, jako například nejstarší a nejmladší dítě, styl rodinné výchovy, patologie v rodině),
- osobnostní (tj. konstelace osobnostních vlastností, která činí jedince náchylným pro roli oběti, nikoli však univerzálně, nýbrž pro konkrétní typ deliktů, například podvod, znásilnění),
- behaviorální (tj. rizikové chování, například vyhledávání viktimogenních lokalit, provokující jednání).“ (Čírtková, Policejní psychologie, 2015, str. 214).

1.2 Proces viktimizace a její fáze

„Viktimizace je proces, v němž se potencionální oběť stává obětí skutečnou.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 124). „Proces viktimizace je velmi složitý a dynamický děj, zvláště pak z psychologického hlediska obtížně uchopitelný, neboť do něj zasahuje velké množství faktorů, jež jsou vzájemně provázané. Začíná, ale zpravidla nekončí útokem agresora na oběť, jejich interakcí, respektive může mít i další pokračování, o kterém však řada lidí neuvažuje či o něm vůbec neví.“ (Velikovská, 2016, str. 53).

Z výše uvedeného je patrné, že průběh spáchání trestného činu je pro oběť pouze začátek. „Trestný čin je pro oběť pouze počátkem, úvodním dějstvím. Startuje automaticky následující nutné pochody. Jde o celý proces, který nazýváme viktimizací. (Čírtková & Vítoušová, 2007, str. 11).

„Rozlišují se dvě základní fáze viktimizace, a to primární a sekundární. Někteří autoři zavádějí ještě viktimizaci terciární.“ (Velikovská, 2016, str. 53).

„Primární viktimizace zahrnuje dění spojené bezprostředně s trestným činem. V důsledku trestného činu vzniká oběti vždy určitá primární újma způsobená pachatelem. Jde tedy o poškození, které jsou přímým, bezprostředním důsledkem trestného činu. K primární viktimizaci dochází vždy, když se jedinec stane obětí trestného činu.“ (Čírtková & Vitoušová, 2007, str. 11). „Pro oběti představuje primární viktimizace bezprostřední důsledek útoku jedince, tedy pachatelem způsobenou újmu. Poškození, kterými oběť trpí mají primárně charakter materiální, fyzický a duševní, respektive psychické zranění.“ (Velikovská, 2016, str. 56). Do kategorie obětí, kterým byla způsobena majetková újma, můžeme zařadit oběti krádeží, loupeží, poškození nějaké jejich věci. Pod fyzickou újmu si můžeme představit oběť ublížení na zdraví nebo třeba usmrcení. Duševní újma je velice individuální. „Výrazným způsobem se dotýkají emocionality člověka a mohou tak sahat od plačtivosti, poruch spánku, soustředění a tím i paměti až po závažnější psychické stavy, tj. deprese, úzkost, fobie atd.“ (Velikovská, 2016, str. 57).

„Sekundární viktimizace je sice velmi častá, nikoli však povinná fáze viktimizace. Dochází k ní až v době po spáchání trestného činu a nesouvisí již s konáním pachatele. Většina obětí zločinu se s ní sice setká, ale v optimální případě k ní nemusí dojít.“ (Čírtková & Vitoušová, 2007, str. 11). „Postavení oběti trestného činu je vždy spojeno se stresem. Z podstaty věci samé plyne, že pro oběť bude kontakt s policií, soudem či znalci vždy stresující. Oběť se musí rozpomínat na emocionálně nabitě události spojené s trestným činem a referovat o citlivých prožitcích cizím lidem. (Čírtková & Vitoušová, 2007, str. 16). Sekundární viktimizace však není spojena s tímto nezbytným procesem. „O sekundární viktimizaci mluvíme teprve tehdy, když se do procesu procedur, které odstartuje oznámení nebo zveřejnění trestného činu, vloudí další nadbytečné zraňování oběti.“ (Čírtková & Vitoušová, 2007, str. 16). Zdrojem sekundární viktimizace mohou být následující faktory.

- „Pachatel (např. zastrahuje oběť, aby neoznamovala trestný čin),
- sociální prostředí (např. bulvární tisk zveřejní podrobnosti o znásilnění oběti, rodiče vyčítají zneužívanému dítěti lehkomyšlné chování před činem),
- orgány činné v trestním řízení (např. pohlavně zneužitě dítě je opakovaně a nešetrně vyslýcháno jako svědek).“ (Grívna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 128).

„Sekundární újma může v některých případech převýšit újmu primární. Jsou např. zaznamenány případy sebevražd obětí znásilnění poté, co se od nich jejich rodina odvrátila.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 128).

„Podle toho, jakým způsobem se člověk vyrovnává s prožitou kritickou událostí, se zavádí ještě třetí fáze, a to terciární viktimizace. Ta představuje situaci, kdy jedinec není schopen přiměřeně zpracovat traumatickou zkušenost, přestože z objektivního hlediska došlo k nápravě či odškodnění.“ (Velikovská, 2016, str. 82). „Je velmi pravděpodobné, že pravý důvod terciární viktimizace se nachází v osobnostních zvláštностech takového člověka.“ (Velikovská, 2016, str. 83).

„Výzkumy i zkušenosti ukazují, že nelze předvídat, jakým způsobem bude oběť reagovat na určitý trestný čin.“ (Gřivna, Scheinost, & Zoubková, 2019, str. 129). „Mezi primární a sekundární viktimizací je zásadní rozdíl. Zatímco primární viktimizaci plně kontroluje pachatel a v podstatě jí nelze předejít, sekundární viktimizaci předejít lze. Stačí zdánlivě málo. Vhodně komunikovat s obětí trestného činu a podporovat ji při zdravých způsobech vyrovnávání se s traumatickým zážitkem.“ (Čírtková & Vitoušová, 2007, str. 22).

1.3 Typologie obětí trestného činu

Pojem oběť trestného činu definuje zákon o obětech trestných činů, zákon číslo 45/2013 Sb., který v § 2 odst. 2 a 3 uvádí následující definici:

„(2) Obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.

(3) Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, považuje se za oběť též její příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. Je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich.“ (zákon č. 45/2013 Sb.).

„Standartní obraz oběti vykresluje osobu pasivní, slabou, morálně nevinnou, pokornou, vděčně spolupracující s tím, kdo jí nabízí pomoc.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 143). V dnešní době kyberkriminality je taková představa mylná. Obětí se může stát aktivní, sebevědomý a nekompromisní podnikatel.

„V počátcích viktimologického zkoumání byly vytvářeny typologie obětí podle pohlaví a věku nebo podle stupně viny oběti. Hovořilo se o oběti náhodné (bez vztahu k pachateli zločinu mimo zločin samotný), oběti provokativní (nutící pachatele svým jednáním ke zločinu – např. rodinný tyran), oběti, která pachatele ke zločinu podněcuje (zločin uspíší, její chování sice není vyloženě provokativní, ale pachatele něčím podněcuje nebo svádí).“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 143 a 144).

Výše uvedená typologie je dnes přežitkem. „Dnes existuje široká škála typologií obětí trestných činů, různě pojatých z pohledu kriminologického, psychologického nebo sociodemografického.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 144).

Zapletal (2004) rozděluje oběti do dvou základních skupin podle míry zavinění, a to na:

- Oběti, které si viktimizaci zavinily buď individuálně, například provokací, nebo příslušností k rizikové skupině, například prostitutky,
- oběti, které si viktimizaci nezavinily. Do této skupiny se řadí osoby, které se staly obětí například z důvodu nevědomé provokace nebo osoby, které se řadí k rizikové, pozitivně vnímané skupině, například policisté.

Zapletal (2004) dále rozděluje oběti na:

- Oběti predestinované. Jedná se o osoby, které jsou předurčené k tomu stát se obětí trestného činu,
- oběti předstírající. Jsou to osoby, které nebyly viktimizovány, přesto se jako oběť trestného činu chovají,
- oběti dobrovolné. Do této skupiny se řadí osoby, které se staly obětí trestného činu se svým souhlasem či na vlastní žádost,
- oběť recidivista. Osoba se stává obětí opakovaně, například kvůli své důvěřivosti,
- oběť skrytá. Oběť, jejíž viktimizace proběhla stranou.

Další skupinou obětí trestných činů jsou tzv. **zvlášť zranitelné oběti**. „Dle specifických osobnostních charakteristik obětí a závažnosti na nich spáchaném deliktu přinesl zákon o obětech trestných činů v roce 2013 samostatnou kategorii zvlášť zranitelných obětí, kterým je nutné v trestním řízení věnovat zvýšenou pozornost.“ (Velikovská, 2016, str. 32). Zákon č. 45/2013 Sb., v § 2 odst. 4 definuje zvlášť zranitelné oběti trestného činu jako:

- děti
- osobu, která je postižena fyzickým, mentálním nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit platnému a účelnému uplatnění této osoby ve společnosti ve srovnání s jinými ostatními členy,
- oběť trestného činu obchodování s lidmi
- oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

Z výše uvedeného vyplývá, že typologie obětí trestných činů je velice obsáhlá. V této kapitole jsem shrnula pouze nejzákladnější dělení obětí trestných činů. Existuje mnoho dalších rozdělení podle nejrůznějších specifik.

2 Policie České republiky, její charakteristika a úkoly

Definice Policie České republiky, její charakteristika a úkoly vychází především ze zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Mimo uvedeného zákona se příslušníci policie řídí dalšími zákony, nejruznějšími závaznými pokyny policejního prezidenta a interními předpisy.

V § 1 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky se uvádí, že Policie České republiky je jednotný ozbrojený bezpečnostní sbor. V § 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky jsou stanoveny úkoly policie. „Policie slouží veřejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek, předcházet trestné činnosti, plnit úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropské unie nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu (dále jen „mezinárodní smlouva“).“ (§ 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky).

V hlavě III výše uvedeného zákona jsou mimo jiné uvedeny základní povinnosti policisty. Uvádí se pět základních povinností, které by policista měl bezpodmínečně dodržovat. Pro práci s obětí trestného činu je nejzásadnější zdvořilost, která je definována v § 9 zákona č. 273/2008 Sb., přiměřenost postupu, která je upravena v § 11 téhož zákona a poučování, které definuje § 13 výše uvedeného zákona. „Policista a zaměstnanec policie jsou při plnění úkolů policie povinni dodržovat pravidla zdvořilosti a dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní.“ (§ 9 zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky). „Policista a zaměstnanec policie jsou povinni a) dbát, aby žádné osobě v důsledku jejich postupu nevznikla bezdůvodná újma, b) dbát, aby jejich rozhodnutím neprovedl úkon nevznikla osobám, jejichž bezpečnost je ohrožena, bezdůvodná újma, c) postupovat tak, aby případný zásah do práv a svobod osob, vůči nimž směřuje úkon, nebo osob nezúčastněných nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného úkonem.“ (§ 11 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky). „Policista je povinen před provedením úkonu poučit osobu dotčenou úkonem o právních důvodech provedení úkonu, a jde-li o úkon spojený se zásahem do práv nebo svobod osoby, také o jejich právech a povinnostech. Pokud poučení brání povaha a okolnosti úkonu, poučí nebo zajistí toto poučení ihned, jakmile to okolnosti dovolí.“ (§ 13 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky).

Zdvořilost by měla být sociální normou ve společnosti. Je důležité, aby tato povinnost, která pro policisty vyplývá ze zákona, byla vlastní také druhé straně. V rámci přiměřenosti postupu je při jednání s obětí trestného činu podstatné především písmeno b). Policista musí na místě činu pečlivě zhodnotit celou situaci. Může nastat situace, kdy policista v jednání, kvůli kterému na místo přijel, nespatřuje trestný čin, a dokonce ani přestupek. Pokud se rozhodne, že uvedené jednání nenaplňuje znaky protiprávního jednání, musí si být jistý, že tímto rozhodnutím nezpůsobí potencionální oběti bezdůvodnou újmu. Povinnost poučování je pro oběť trestného činu velmi důležitá. Je to zejména proto, že řádné poučení o jejích právech, ale také povinnostech nebo možnostech pomoci může oběti výrazně usnadnit další průběh situace.

V zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky jsou mimo jiné upraveny také práva policisty. Jedná se například o zajištění osoby, zajištění cizince, připoutání či odnětí věci. Mimo výše zmiňovaného zákona, práva ale také povinnosti, pro policistu vyplývají z dalších zákonů či služebních předpisů. Příkladem může být zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád nebo etický kodex Policie České republiky. Zachovat se vždy dle zákonných norem není jednoduché. Nejpodstatnější je, aby policista vždy jednal dle svého nejlepšího vědomí a svědomí a aby při jednání s obětí trestného činu nedošlo k sekundární viktimizaci.

2.1 Policie České republiky a veřejnost

V této kapitole se budu zabývat otázkou, jak veřejnost nahlíží na Policii České republiky. Nutno říci, že formální postavení policie vyplývá ze zákona. Primárně ze zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Zde jsou upraveny práva a povinnosti policisty. Postavení Policie České republiky, její práva a povinnosti vyplývají z mnoha dalších zákonů.

Tato kapitola je pro práci podstatná z mnoha důvodů. Jedním z nich je důvěra veřejnosti v policii. Pokud osoba, která se stala obětí trestného činu, nemá důvěru v policii, pravděpodobně čin ani nepůjde oznámit. Případně ho půjde oznámit s předsudky vůči policii. „Ve výzkumu kriminality v České republice v roce 2002 byla jako důvod neohlášení uváděna skutečnost, že tento čin dotazovaní nepovažovali za dostatečně závažný incident, nebo byli přesvědčeni, že s tím policií stejně nemůže nic udělat.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 157). „Je nutné si uvědomit, že policie hraje jednu ze zásadních rolí pro oběti trestných činů, neboť je provází podstatnou částí trestního

řízení a výše zmíněné skutečnosti tak mají v konečném důsledku vliv na další psychické poškozování oběti trestných činů, tj. sekundární viktimizace, nýbrž i na rozhodování obětí, zda delikt vůbec oznámí a umožní tak jeho potrestání.“ (Velikovská, 2016, str. 19).

Zákony ale neurčují, jak společnost skutečně policii vnímá. „Sociální uznání a prestiž policejní profese jako neformální ukazatel postavení policie ve společnosti jsou však spoluurčovány obrazem, který si o policii utváří obyvatelstvo. Postoje veřejnosti k policii naznačují, jaký image policie vůči veřejnosti používá.“ (Čírtková, 2015, str. 283). Postoj veřejnosti nelze určit plošně. Pachatelé trestných činů a zájmové osoby policii nikdy nebudou uznávat tak, jako oběť trestného činu.

Nutno podotknout, že existuje mnoho proměnných, které mohou postoj k policii určit. Čírtková (2015) uvádí následující faktory. Věk policisty, místo úředního jednání, zákrok v přítomnosti nezúčastněných osob, nezdvořilost a nepřátelský tón, proti agrese a zneužívání moci nebo například neochota poskytnout informace. Nejproblémovějším z výše uvedených faktorů je věk policisty. Je to vlastnost, kterou nelze ovlivnit. „Poučování a usměrňování od osoby, která se věkově blíží generaci vlastních dětí, působí nepřirozeně a zasahuje často jádro sebevědomí dotyčného jedince.“ (Čírtková, 2015, str. 292).

Údaje o postojích veřejnosti k policii jsou získávány sociologickými průzkumy veřejného mínění. „V současnosti se předpokládá, že převažující většina veřejnosti projevuje souhlasné pozitivní postoje vůči práci policie. Celkově pozitivní výsledky je však nutno diferencovat s ohledem na různé sociální a profesní vrstvy ve společnosti. V tomto ohledu vybíráme z řady zajímavých pohledů následující dílčí výsledky:

- Ženy mají v průměru příznivější postoje k policii než muži,
- mladší občané mají v průměru horší mínění, starší občané naopak lepší mínění o policii.“ (Čírtková, 2015, str. 283).

Na závěr je důležité rozebrat sebeobraz policie. Jak uvádí Čírtková (2015), nezanedbatelná část policistů se domnívá, že veřejnost vnímá policii negativně. „Tento výzkumný závěr je možné interpretovat různým způsobem. Mimo jiné bude podmíněn i skutečností, že povaha policejní práce přivádí policisty povětšinou do kontaktu s relativně specifickou, omezenou částí populace, pro kterou je příznačný negativní, odmítavý postoj k policii.“ (Čírtková, 2015, str. 284).

2.2 Formy pomoci poskytované obětím trestného činu ze strany Policie České republiky

V rámci provádění úkonů trestního řízení může být ze strany policie poskytnuto několik forem pomoci. Jedním z úkolů policisty je předat oběti trestného činu poučení pro oběť trestného činu. Je to listinný dokument, ve kterém se osoba dočte, kdo se rozumí obětí trestného činu, kdo je zvláště zranitelná oběť apod. Dále jsou v tomto poučení uvedena telefonní čísla na krizové interventy či psychology. „Oběť by měla být poučena nejen o právech, kde zákon výslovně stanoví poučovací povinnost orgánů činných v trestním řízení, ale i o dalších právech a možnostech pomoci, včetně možnosti využít služeb neziskových organizací zaměřených na pomoc osobám v nouzi, seniorům, obětem trestných činů apod.“ (Čírtková & Vitoušová, Pomoc obětem a svědkům trestných činů (Příručka pro pomáhající profese), 2007, str. 158).

Zásadním právem oběti trestného činu je pomoc důvěrníka či zmocněnce. Oběť trestného činu má právo, aby ji k výslechu nebo k jiným úkonům trestního řízení doprovázel důvěrník. Tím může být blízká osoba jako je například rodič, manžel či sourozenec. Dále se oběť trestného činu v trestním řízení může nechat zastupovat zmocněncem, a to ve všech jeho fázích. Může jít o advokáta, nebo příbuzného či známého. Zmocněnec je oprávněn již od zahájení trestního stíhání být přítomen při vyšetřovacích úkonech, může činit za poškozeného návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky. (Policie České republiky, 2023, online). Existují výjimečné situace, kdy může být důvěrník vyloučen. Je to zejména pokud by jeho účast narušovala průběh úkonu nebo ohrozila dosažení jeho účelu. V tomto případě si oběť může zvolit nového důvěrníka.

„Zákon o obětech trestných činů přinesl i poměrně rozsáhlou novelu samotného trestního řádu, který upravoval oproti uvedenému zákonu spíše procesní stránku trestního řízení. Oběť je zde nazývána poškozeným a mezi nejdůležitější novinky s touto novelou spojené patří: právo zmocněnce poškozeného účastnit se vyšetřovacích úkonů (dosud pouze obhájce obviněného).“ (Velikovská, 2016, str. 46). Právo zvolit si zmocněnce vyplývá ze zákona č. 141/1941 Sb., trestní řád. Konkrétně je toto právo upraveno v § 50 odst. 1, kde se uvádí, že: „Zúčastněná osoba a poškozený se mohou dát zastupovat zmocněncem, kterým může být i právnická osoba; o tom je třeba je poučit. Zmocněnec poškozeného může být současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů.“ V § 51 odst. 1 zákona č. 141/1941 Sb., trestní řád se pak uvádí práva zmocněnce: „Zmocněnec

zúčastněné osoby a poškozeného je oprávněn činit za zúčastněnou osobu nebo poškozeného návrhy a podávat za ně žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit zúčastněná osoba nebo poškozený.“

Další z forem pomoci oběti trestného činu ze strany Policie České republiky je systém pomoci obětem trestných činů v Policii ČR. Systém pomoci obětem trestné činnosti a mimořádných událostí vznikl za účelem zlepšení přístupu policie k obětem se zaměřením zejména na snížení rizika sekundární viktimizace a prevenci rozvinutí posttraumatických symptomů, pomoc při zvládnání zátěže spojené s trestním řízením a zprostředkování následné odborné pomoci poskytované obětem externími organizacemi. Pomoc spočívá především v poskytování krizové intervence obětem trestných činů a osobám zasažených mimořádnými událostmi a v poskytnutí informací o možnostech následné psychologické, psychosociální či sociálně právní pomoci poskytované obětem externími organizacemi, případně zprostředkování této pomoci. Pomoc je poskytována především obětem násilných a mravnostních trestných činů, případně osobám pozůstalým po obětech násilných trestných činů s následkem úmrtí, a dále obětem zvláště zranitelným. (Policie České republiky, 2023, online).

Oběť trestného činu může požádat o psychologické a sociální poradenství. Tyto služby zahrnují poskytnutí informací a odborného poradenství za účelem pomoci řešení nepříznivé situace. Může jít například o poskytnutí informací o možnostech využití dalších sociálních služeb a jiných forem pomoci, sociálně terapeutické činnosti, např. poradenství v oblasti sociální a právní, psychologické poradenství či krizová pomoc. (Policie České republiky, 2023, online).

„Týmy krizové intervence začaly vznikat v průběhu jednoho roku na 13 ze 14 krajských ředitelství policie (vyjma Karlovarského kraje) a fungují dodnes. Jejich členové – vyškolení policisté, tzv. krizoví interventy – se zaměřují na usnadnění prvních okamžiků poškozených bezprostředně po trestném činu/tragické události, reagují na jejich potřeby, poskytují jim potřebné informace, případně jim zprostředkovávají další odbornou pomoc.“ (Velikovská, 2016, str. 145).

Dále může oběť trestného činu využít formu odborné pomoci, která se zaměřuje na poskytování právních informací. Jde o služby zahrnující poskytování informací a poradenství v právní oblasti, zejména zprostředkování informací týkající se práv obětí a trestního řízení. Zákon nevylučuje možnost získat v rámci těchto služeb také další právní

informace, které oběť potřebuje pro řešení aktuální situace. (Policie České republiky, 2023, online).

„Základní podmínkou pro to, aby oběť v postavení poškozeného mohla účinně uplatňovat svoje práva, je, aby o nich byla orgány činnými v trestním řízení náležitě poučena a aby byla průběžně informována o stavu projednávané věci.“ (Čírtková & Vitoušová, Pomoc obětem a svědkům trestných činů (Příručka pro pomáhající profese), 2007, str. 157). Nedostatečné penzum informací vede oběť k pocitu méněcennosti, nedůležitosti a nedůstojnosti.

Další z forem pomoci je poskytování právní pomoci. Tyto služby zahrnují např. zastupování v řízení před soudy a jinými orgány, udělování právních rad, sepisování listin, zpracování právních rozborů. Právní pomoc podle zákona o obětech trestných činů poskytují pouze advokáti. (Policie České republiky, 2023, online). Jde tedy o formu pomoci, která není přímo poskytována Policií České republiky. Povinností policisty je, oběť trestného činu o tomto právu poučit. „Poškozený má za určitých zákonem stanovených podmínek právo na právní pomoc poskytovanou bezplatně či za sníženou odměnu. Těmito podmínkami, které musí být splněny současně se rozumí: poškozený uplatnil v trestním řízení nárok na náhradu majetkové škody a poškozený osvědčí, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady spojené s přibráním zmocněnce. O nároku poškozeného na bezplatnou právní pomoc rozhoduje na návrh poškozeného soud, který ustanoví zmocněnce advokáta.“ (Čírtková & Vitoušová, Pomoc obětem a svědkům trestných činů (Příručka pro pomáhající profese), 2007, str. 165).

V neposlední řadě by oběti trestného činu měla být ze strany policie poskytnuta pomoc ve formě její ochrany. „Neochota svědka vypovídat proti pachateli je často přímo úměrná jeho pocitu, že se mu pachatel trestného činu bude chtít za pravou a poctivou výpověď pomstít, v krajním případě ho dokonce fyzicky odstranit, aby nemohl svědectví v jednání před soudem podat.“ (Čírtková & Vitoušová, Pomoc obětem a svědkům trestných činů (Příručka pro pomáhající profese), 2007, str. 171). Je zřejmé, že stát nedisponuje tolika prostředky, aby mohl zajistit plnou ochranu všem obětem trestných činů. „Protože stát není schopen zajistit plnou ochranu všech svědků v trestním řízení, příslušné právní předpisy tuto oblast upravují především podle následujících okolností:

- Společenská nebezpečnost konkrétního trestného činu, jehož se obsah svědecké výpovědi týká, tedy čím je trestný čin nebezpečnější, tím větší důraz je kladen na ochranu svědků,
- osobní charakteristika (nebezpečnost) pachatele konkrétního trestného činu, zejména zda se jedná o kriminálního recidivistu příslušníka organizovaného zločinu apod.,
- zda zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že svědkovi nebo osobě jemu blízké v souvislosti s podáním svědeckví hrozí újma na životě, zdraví, nebo jiné závažné nebezpečí,
- podle předpokládané doby a způsobu zajištění ochrany svědka.“ (Čírtková & Vitoušová , Pomoc obětem a svědkům trestných činů (Příručka pro pomáhající profese), 2007, str. 171).

„Základní krátkodobý způsob ochrany svědka je obecně praven v zákoně č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky a uvádí, že policie chrání bezpečnost osob a majetek, a následně pak citovaný zákon v této souvislosti specifikuje jednotlivá práva a povinnosti policisty při výkonu služby.“ (Čírtková & Vitoušová , Pomoc obětem a svědkům trestných činů (Příručka pro pomáhající profese), 2007, str. 172).

3 Komunikace a její význam pro policejní práci

Na úvod kapitoly definujeme komunikaci obecně. „Komunikace spočívá ve sdělování informace mezi účastníky styku.“ (Čírtková, 2015, str. 249). Jako účastníci styku jsou obecně uváděni komunikátor a komunikant. Komunikantem je osoba přijímající sdělení. Komunikátorem je pak osoba, která sdělení vysílá. Obsah komunikace se označuje jako komuniké.

„Tradičně se vydělují dvě formy sdělování: verbální a neverbální.“ (Čírtková, 2015, str. 249). Jak uvádí Čírtková (2015), v průběhu komunikace si osoby vyměňují své myšlenky, názory a postoje. Při tomto je používáno obou druhů komunikace, kdy dochází k jejich vzájemnému doplňování.

Uvádí se, že neverbální komunikace je důležitější složkou komunikace. „Neverbální projevy, jako například mimika, gesta, směr a délka pohledu očí mohou totiž spolu s neobsahovou stránkou mluvené řeči (její rychlost a pauzy) zcela změnit smysl sdělovaného obsahu.“ (Čírtková, 2015, str. 250). Verbální komunikací se pak rozumí samotné mluvené slovo.

Z hlediska policejní činnosti ve vztahu k oběti trestného činu jsou zásadní neverbální projevy. Prvním zásadním neverbálním projevem jsou pohledy. Jak uvádí Čírtková (2015), pohled je nejbohatším zdrojem neverbální komunikace. O jeho vysoké informační hodnotě svědčí i množství výrazů pro charakteristiku pohledu: například pohled hodnotící, tázavý, tupý, těkavý, zoufalý, rozpačitý, cudný, udivený. Z pohledu můžeme vyčíst současné nastavení oběti a na základě toho pak zvolit vhodný přístup k ní. Je nepřijatelné, aby měl policista pohled hodnotící či udivený.

Neverbálními projevy, které mohou oběti pomoci a dodat jí pocit bezpečí jsou haptika a proxemika. „Haptika je způsob sdělení, které tlumočíme bezprostředním kontaktem s druhým člověkem, například podáním ruky, tedy kontakt hmatem.“ (Čírtková, 2015, str. 251). V rámci jednání policisty s obětí trestného činu se může jednat o nabídnutí oběti. Je nutné rozlišovat zóny, kdy jejich nerespektování může u druhého vyvolat negativní či nepříjemné pocity. „Lze hovořit o sociální zóně – například podání ruky, nabídnutí rámě, osobní zóně – ve výtahu dáváme přednost a lehce se dotýkáme paže, intimní zóně – pohlazení po tváři, položení ruky na partnerovu paži.“ (Čírtková, 2015, str. 251).

Podstatné je nastavení oběti, ale také policisty. Obě osoby budou mít nastavené zóny odlišně a je důležité je vzájemně akceptovat.

Také u proxemiky existují zóny, které bývají charakterizovány vzdáleností osob od sebe. Čírtková (2015) uvádí, že intimní zóna je definována přípuštěním druhé osoby do své těsné prostorové blízkosti. Osobní zóna je definována vzdáleností 50 až 120 centimetrů. V této zóně spolu povětšinou komunikují dobří přátelé či známý. Poslední zóna je sociální. Ta se vyznačuje vzdáleností 150 až 300 centimetrů. V rámci této vzdálenosti obvykle komunikuje policista s občanem. Jednání s obětí je specifické a tím pádem se může měnit i vzdálenost. Opět je podstatná akceptace nastavení druhého.

„Oběť v první řadě potřebuje, aby jí byl přiznán tzv. status oběti. Dále oběti potřebují vnímat podporu, přijetí a respekt. Od odborníků a úředních osob potřebují oběti především adekvátní informace o projednávané věci a o svých právech, informace o průběhu trestního řízení, dostatečnou ochranu soukromí, posílení prožitku bezpečí a pocit, že jim tito profesionálové věří a berou je vážně.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 155).

„Při jednání s obětí trestného činu se doporučuje komunikovat s obětí jasně a přehledně, oprostít se od hodnocení a postranních významů a náznaků. Oběti bychom měli být schopni nabídnout přijetí, dát jí najevo úctu a respekt. Měli bychom se vyhnout klišé typu „to bude dobré“ nebo „vždyť se zas nic tak strašného nestalo“, lžím, polopravdám a nepodloženým slibům.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 156).

Závěrem této kapitoly lze konstatovat, že komunikace s občany patří ke každodenním policejní práci. Čírtková (2015) uvádí, že z psychologického hlediska lze rozlišit dvě základní varianty komunikační situace, a to běžná komunikační situace a specifická komunikační situace. „Běžné komunikační situace zahrnují drobné, zpravidla psychologicky nenáročné kontakty policie s občany, probíhající za standardních podmínek a okolností. Podstatou těchto jednání je podat informace, poradit, uskutečnit kontrolu či usměrnit nebo instruovat občany. Specifické komunikační situace se vyznačují vyšší psychologickou náročností, která plyne z povahy jednání, z jeho okolností anebo z aktuálního psychického stavu zúčastněných osob.“ (Čírtková, 2015, str. 245). Specifickým komunikačním situacím, do kterých za určitých okolností patří také jednání s obětí trestného činu, se budu věnovat v následujících kapitolách.

3.1 Komunikace, interakce, percepce

Komunikace, interakce a percepce tvoří celek, který můžeme nazvat jako sociální styk. Jde o hlavní stránky jednání člověka s člověkem.

Jak uvádí Velikovská (2016), komunikaci můžeme chápat v užším a v širším slova smyslu. V širším slova smyslu je definována jako jednání člověka s člověkem. „Komunikace v širokém slova smyslu představuje realizaci sociálních a interpersonálních vztahů v konkrétním projevu. V reálném komunikačním ději se promítají jak emocionální vazby mezi lidmi, tak sociální, svojí podstatou neosobní vztahy, které, ač méně uvědomovány, jsou vždy přítomny.“ (Čírtková, 2015, str. 248).

V užším slova smyslu pak Velikovská (2016) definuje komunikaci jako vzájemné předávání a sdělování informací – významů. To, co sdělujeme je klíčovým momentem sociálního styku. Aby bylo jednání mezi jedinci účelné, je potřeba, vedle věcného porozumění, také odhalení smyslu sdělení. Čírtková (2015) uvádí, že smysl sdělení je určován zejména cílem a motivem. „Cílem, který partner sdělovanou informací sleduje, tzn. čeho chce svým sdělením dosáhnout, o co usiluje, jaký účinek, důsledek, následek chce vyvolat. Motivem, který ho k tomuto cíli vede, tzn. jaké vnitřní pohnutky jsou podnětem k dosažení cíle.“ (Čírtková, 2015, str. 249). Teprve tehdy, když odhalíme cíl a motiv, můžeme hovořit o poznání smyslu informace.

„Interakční stránka sociálního styku charakterizuje tu jeho složku, jež je spojena se vzájemným působením lidí, s jejich vzájemným ovlivňováním. Ovlivňování člověka člověkem, ačkoliv se v různých formách denně a mnohonásobně promítá do našeho života, probíhá z velké části živelně a často s velmi nejistým efektem.“ (Čírtková, 2015, str. 253). Obsahem ovlivňování je názor, postoj, mínění a přesvědčování druhého člověka. Cílem je pak změna v jednání druhého. Jak uvádí Velikovská (2016) ovlivňování je nedílnou a každodenní součástí policejní práce. Větší význam bude mít pravděpodobně při jednání s pachatelem než s obětí trestného činu. Nicméně i u oběti trestného činu hraje ovlivňování podstatnou roli.

Ovlivňovat druhého člověka můžeme několika metodami. Podle Čírtkové (2015) patří mezi hlavní metody ovlivňování demonstrování, objasňování, sugesci, ovlivňování příkladem, donucování a přesvědčování.

„Demonstrování je taková metoda ovlivňování, při níž si ovlivňovaný existenci nějakého jevu ověřuje bezprostředním vnímáním svými smysly.“ (Čírtková, 2015, str. 254). Demonstrování je velice účinná metoda, nicméně úskalí je spatřováno ve skutečnosti, že ne vše se dá demonstrovat.

Druhou metodou je objasňování. „Objasňování je metoda ovlivňování, jejímž výsledkem je vznik nové vědomosti, která je základem nového mínění, postoje nebo názoru.“ (Čírtková, 2015, str. 254). Dále Čírtková (2015) uvádí úskalí objasňování, kterým je fakt, že ne vždy dojde k žádoucímu ovlivnění druhého. Fakta, kterými objasňujeme situaci, mohou na druhou osobu působit negativně.

„Sugesce je metoda, jejímž výsledkem je nekritické přijetí nějaké myšlenky. Ten, jenž se snaží sugestivně ovlivnit v souladu se svými cíli a záměry, využívá určité postupy a vnáší do vědomí ovlivňovaného názory a postoje při snížením stupni jeho vědomé kontroly a kritičnosti.“ (Čírtková, 2015, str. 255). Důležitou roli zde hraje osobnost ovlivňované osoby. Velikovská (2016) uvádí, že každý jedinec má výrazně rozdílnou schopnost podléhat sugestivnímu působení. Zvýšená sugestibilita je zaznamenána u dětí a starých lidí. Naopak lidé středního věku mají sugestibilitu výrazně nižší.

„Ovlivňování příkladem je metoda, jejímž výsledkem je napodobování jednání a chování, ale také přebírání názorů, postojů a myšlenek druhých lidí, tedy napodobování podle lidského vzoru.“ (Čírtková, 2015, str. 255). Tato metoda je v policejní praxi výjimečná. Lze ji mimo jiné vyložit jako vnímání autority jako vzoru. Nicméně nutno konstatovat, že policisty v dnešní době mnoho lidí za autoritu nepovažuje.

Donucování. „Nejcharakterističtějším znakem donucování je, že donucovaný prožívá svoje rozhodnutí a konání jako nesvobodné. I když se člověk nikdy nemůže rozhodnout úplně volně, protože ho determinují různé vnější a vnitřní okolnosti, vždy rozeznává, kdy se rozhodl relativně svobodně a kdy pod vlivem vnějšího tlaku, nebo dokonce násilí.“ (Čírtková, 2015, str. 256). Nutno konstatovat, že donucování není nejúčinnější způsob přesvědčování. Donucovaný své rozhodnutí často bere jako porážku a vrátí se ke svým původním názorům a postojům. Donucování je však nedílnou součástí policejní práce.

„Přesvědčování je metoda ovlivňování, jejímž výsledkem je přesvědčení druhého o určitém jevu nebo tvrzení.“ (Čírtková, 2015, str. 257). Čírtková (2015) dále uvádí, že na rozdíl od donucování se zde názor utváří dobrovolně. Při přesvědčování a zdůvodňování

našeho názoru či myšlenky musíme být zcela přesvědčeni o její správnosti, pravdivosti a logice. Velikovská (2016) uvádí několik metod, které lze užít při přesvědčování. Tou první je přesvědčování za použití argumentů. Pokud překládáme jasné a přímé argumenty, máme několikanásobně větší šanci na úspěch. Druhou metodou přesvědčování je používání otázek. Dle Čírtkové (2015) je největší význam této metody v aktivaci přesvědčovaného, která je nezbytná ke změně jeho přesvědčení. Přesvědčovaný si ke změně názoru dojde sám. Kladné odpovědi jsou další přesvědčovací metodou. Podle Čírtkové (2015) nejjednodušší situace nastává ve chvíli, když přesvědčovanému předložíme argumenty, kdy nesouhlas nepřichází v úvahu. Předposlední metodou je používání apelů. „Apel je taková výzva, jejíž argumentační síla spočívá především v emocionálním nátlaku na přesvědčovaného. Vhodně použitý apel má v procesu přesvědčování důležité místo. Apelovat lze na intelekt (vy tomu budete rozumět, posuďte sám, vezměte rozum do hrsti), na city (při vašich zkušenostech, jako byste to řekl vy sám), na víru (čestné slovu, důvěřuji vám), na fantazii (představte si, vžijte se do situace). (Čírtková, 2015, str. 260). Poslední metodou přesvědčování je nepřímé působení. Nepřímé přesvědčování je jakési bagatelizování situace. Jde o velmi riskantní metodu, kdy hranice mezi úspěchem s neúspěchem je velmi tenká.

V rámci policejní práce je podstatné osobu důkladně přecítit a odhadnout, která z výše uvedených metod na ni bude fungovat. Každý jedinec je jiný. Na jednoho bude fungovat přesvědčování na druhého například sugesce.

Interpersonální percepce se jednoduše přeloží jako vzájemné vnímání lidí. „Průběh sociálního styku je primárně ovlivňován cílem, jenž každý z partnerů styku sleduje a samozřejmě příslušným obsahem, tzn. o čem se hovoří, o čem partneři jednají. Současně však je průběh styku výrazně poznamenán dojmem, jímž na sebe partneři působí.“ (Čírtková, 2015, str. 261). Představy o druhém jsou ovlivňovány vnímáním sebe sama, sebepoznáním. Sebepoznání lze prohlubovat jak cílevědomým zásahem, tak programově. Příkladem může být účast na sociálně psychologickém výcviku.

„Do sociálního styku vstupují partneři s určitou taktikou nebo alespoň s představou, jak budou postupovat, jaké argumenty a kdy použijí, a také s představou, jak chtějí, aby je partner vnímal.“ (Čírtková, 2015, str. 262). Jak uvádí Velikovská (2016), v policejní praxi je důležité rozlišovat, zda policista bude jednat s pachatelem či s obětí trestného činu. Při jednání s pachatelem by měl policista působit autoritativně. Za svými argumenty si musí

stát, být sebejistý. Naopak při jednání s obětí je vhodnější, aby byl policista vnímaný jako empatický a otevřený. Měl by projevovat náklonost a vřelost.

Interpersonální percepce má také svůj obsah. „V úzkém smyslu slova je obsahem interpersonální percepce vytváření úsudků o druhých lidech, tzn. přisuzování určitých charakteristik poznávanému člověku. Proces tvorby a formování úsudků je sice velice pestrý, ale projevují se v něm určité pravidelnosti. Formování úsudků lze vyjádřit jednoduchým schématem:

- a) Pozorujeme projevy druhého,
- b) Porovnáváme s obecnými principy lidského chování,
- c) Vytváříme si úsudek.“ (Čírtková, 2015, str. 263).

Existují asociační pravidla, které náš úsudek o druhém ovlivňují. „Vyjadřují skutečnost, že k jednotlivým charakteristikám, které člověk vysoudí z pozorovaných jevů, přiřazujeme další charakteristiky, které se zjištěnou, vysouzenou bývají často spjaté.“ (Čírtková, 2015, str. 263). Jako první příklad, který uvádí Čírtková (2015), může být situace, kdy poznáme závistivého člověka. Automaticky mu připíšeme další vlastnosti jako je sobeckost či lakota. Jako druhé zkresení v percepci Čírtková (2015) uvádí situaci, kdy u druhého člověka zpozorujeme rysy podobné těm našim, automaticky usuzujeme, že se nám bude podobat i v dalších rysech či vlastnostech. „Formování dojmu o druhém člověku je značně ovlivněno také informacemi o tom, k jaké národnosti, rasové, profesní a věkové skupině osoba patří.“ (Čírtková, 2015, str. 263). Jako další faktor, který ovlivňuje percepci Čírtková (2015) uvádí obrannou projekci. To znamená, že druhé osobě, často té, které si vážíme, připisujeme vlastní chyby. Poslední faktor, který Čírtková (2015) zmiňuje, je faktor prvního dojmu. „První dojem je důležitou složkou procesu interpersonální percepce i celého sociálního styku. Důležitost vězí v tom, že první dojem ovlivňuje velice silně představu o druhém člověku.“ (Čírtková, 2015, str. 264).

Je jasné, že výše uvedené faktory se navzájem prolínají a ovlivňují. V policejní praxi poznání těchto faktorů hraje podstatnou roli. Vede k adekvátnějšímu, profesionálnějšímu a otevřenějšímu jednání s občany v nejrůznějších typech sociálního styku.

3.2 Komunikace s obětí trestného činu

Na začátek kapitoly je podstatné uvést, že nejen při jednání s obětí trestného činu by měl policista dodržovat zásady společenské a profesní etiky. Profesní etika policisty je mnohdy limitována zákony, které určují, jak policista musí jednat. Nutno podotknout, že i zákony se dají vynucovat v souladu se společenskou etikou.

Prvním ze základních pravidel je pozdrav. Jak uvádí Boukalová (2021) dle etických zásad existují pravidla, že mladší osoba by měla pozdravit osobu starší jako první a podobně. Tyto etická pravidla se v policejní praxi tak úplně aplikovat nedají. Nicméně pozdravem by měla začít každá komunikace s občanem. Nebavíme se však o agresivním či ozbrojeném pachateli. Druhým pravidle, která nám jako policistům ukládá i zákon, je představení se. Je nutné rozlišovat situace. Někdy postačí představení slovem „policie“ a v některé situaci, například při výslechu oběti může dojít k představení služební hodností a jménem. Zákon jako představení uznává také služební stejnokroj, tedy není nutné se slovně představovat vždy. O pravidlech spojených se společenskou etikou lze napsat celou kapitolu. Nicméně mám za to, že z výše uvedeného vyplývá celé pointa.

Nyní se již budu věnovat samotné komunikaci s obětí trestného činu. Nutno podotknout, že i policisté prožívají tuto komunikaci jako více či méně stresující. „Sdělování nepříjemných zpráv, první kontakt s obětí či poškozeným představují profesionální situace, kdy je zapotřebí citlivě volit správný psychologický přístup.“ (Čírtková, 2015, str. 234). Je nutné zvolit správnou jak verbální, tak i neverbální komunikaci. Oběť z našeho projevu musí cítit respekt, přijetí a podporu. „Od odborníků a úředních osob potřebují oběti především adekvátní informace o projednávané věci a o svých právech, informace o průběhu trestního řízení, dostatečnou ochranu soukromí, posílení prožitku bezpečí a pocit, že jim tyto profesionálové věří a berou je vážně.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 155).

Důležitost neverbální komunikace jsem rozebrala již výše. Existují však také doporučení v oblasti verbální komunikace. Prvním z nich je paralingvistika. Jednoduše lze říci, že paralingvistika zkoumá zvukovou stránku verbální komunikace. Jak uvádí Čírtková (2015), při jednání s obětí je vhodné hovořit tlumeně, zvolit pomalý projev s delšími pauzami. Projev působí ohleduplně a trpělivě. Druhým doporučením je aktivní naslouchání, které u oběti vyvolává pocit pozorného posluchače. S aktivním nasloucháním jsou spojené další dvě doporučení, a to je empatické mlčení a shrnování.

„Poté, co osoba dokončí sdělení, zopakuje podstatné body sdělení posluchač. Shrnutí zakončí širokou otázkou, například: Porozuměl jsem vám správně? Je to tak?“ (Čírtková, 2015, str. 235). Jak uvádí Čírtková (2015), empatické mlčení má dvě strany. Může působit uklidňujícím dojmem, na druhou stranu může oběť znervózňovat. Důležité je odhadnout situaci. „Oběť bývá často zmatená a potřebuje čas k tomu, aby si srovnala myšlenky. Policista si má tuto skutečnost uvědomit a utlumit přirozenou tendenci přeformulovat otázku, jestliže oběť okamžitě neodpovídá.“ (Čírtková, 2015, str. 235). Poslední dvě důležitá doporučení, které uvádí Čírtková (2015), v oblasti verbální komunikace jsou vyjádření samozřejmého a vyjadřování pocitů. Dle Čírtkové (2015) je vyjadřováním samozřejmého míněno, že policista sděluje skutečnosti, které jsou jasné. Spočívá v neustálém ujišťování oběti, že za přítomnosti policie je v pořádku a nic jí nehrozí. Vyjadřování pocitů je pro policistu velmi složité, a to z toho důvodu, že policista je vázán k nestrannosti. Je však rozdíl mezi nestranným a neosobním přístupem. „I při objektivním nestranném přístupu může policista sdělit určité pocity, kterými potvrzuje roli citlivého člověka. Výrok „Je mi líto, co se stalo“, nikterak neporušuje zásadu nestrannosti, a přitom usnadňuje komunikaci s obětí.“ (Čírtková, 2015, str. 236).

Boukalová & Gillernová (2021) uvádí šest doporučení, které by měly být při jednání s obětí trestného činu dodrženy. Prvním doporučením je poskytnout oběti dostatek informací. „Poskytnout oběti dostatek informací nejen o průběhu vyšetřování, o jejích právech, ale též o místech, kde může vyhledat další pomoc či podporu.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 156). Podstatné je tyto informace poskytovat srozumitelně a je-li to potřeba, tak i několikrát. Oběť trestného činu potřebuje dostatek času na zpracování těchto informací.

Druhým doporučením, které Boukalová & Gillernová (2021) uvádí, je normalizace prožívání oběti. Nutno podotknout, že každá oběť reaguje odlišně. Důležité je, oběť přesvědčit, že její prožívání je v pořádku. „Je třeba oběť ujistit, že je možné vrátit jejímu životu kvalitu, jakou měla před zločinem, i když to asi bude stát čas a úsilí, a že jsou zde lidé, kteří jsou připraveni ji na této cestě pomoci.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 156).

Dalším doporučením, které výše zmíněné autorky uvádí, je posílení pocitu bezpečí. Toto doporučení lze realizovat různými způsoby. Jak uvádí Boukalová & Gillernová (2021),

může se jednat o přítomnost přítele, užití vhodného zabezpečovacího zařízení nebo o systém vzájemné kontroly s blízkými osobami.

Čtvrtým z doporučení je ostatečný projev důvěry. Dle Boukalové & Gillernové (2021) to znamená nezpochybňování příběhu, který oběť vypráví nebo vysvětlení, proč pokládáme některé nepříjemné otázky.

Předposledním doporučením je empatie. Boukalová & Gillernová (2021) definují empatii jako situaci, kdy oběti dáme najevo pochopení pro obavy, výčitky či stud. Vlastnost empatie může být pro někoho velmi nepřirozená. „Tato zásada se může jevit psychologům jako přirozená, nebývá však samozřejmá u jiných profesionálů, jakou jsou policisté, lékaři, sociální pracovníci, a to obzvláště tehdy, cítili-li se zavaleni prací, vyhořelí atd.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 156).

Posledním doporučením dle Boukalové & Gillernové (2021) je komunikovat s obětí jasně a přehledně. „Oběti bychom měli být schopni nabídnout přijetí, dát jí najevo úctu a respekt. Měli bychom se vyhnout klisé typu „to bude dobré“ nebo „vždyť se zas tak nic strašného nestalo“, lžím, polopravdám a nepodloženým slibům.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 156).

Z výše uvedeného vyplývá, že zvolit vhodnou komunikaci s obětí trestného činu je velmi nelehký úkol. Základem úspěchu je vcítit se do role oběti, zjistit jaký způsob jednání oběti bude vyhovovat a podle toho jej zvolit. Vyžaduje to značnou dávku empatie a profesionality.

3.3 Komunikace s obětí trestného činu v rámci výslechu

„Výslech je v obecném povědomí chápán jako jedna z typických policejních činností.“ (Čírtková, 2015, str. 302). Jak uvádí Boukalová & Gillernová (2021), psychologie výslechu je jedním z hlavních témat forenzní psychologie. Vývoj psychologie výslechu trvá již zhruba 200 let a za tuto dobu prošel složitým vývojem. Budeme-li se bavit o výslechu podezřelého, dříve byl výslech veden tím směrem, aby došlo k jeho doznání za každou cenu. Byly používány různé techniky, například i mučení. Toto je v dnešní době zcela nepřijatelné.

„V nejobecnějším slova smyslu chápeme výslech jako právně regulovaný proces získávání, zpracování, hodnocení a dokumentování informací o skutku, který je

předmětem vyšetřování. Cílem výslechu je získat v procesu interakce mezi vyslychajícím a vyslychaným úplnou a věrohodnou výpověď, která má, při dodržení podmínek stanovených trestním řádem, charakter důkazu.“ (Spurný, 2010, str. 13). Jak uvádí Spurný (2010), na výslech můžeme nahlížet ze tří pohledů. Z pohledu trestního práva jako na procesní úkon, z pohledu kriminalistiky jako na kriminalistickou metodu a z pohledu forenzní psychologie jako na specifickou formu sociálního styku.

„Ustanovení trestního řádu jsou závazná a zajišťují základní náležitosti, které musí každý výslech jako vyšetřovací úkon splňovat. V pojetí trestního práva je vyslychaný nositelem práv a povinností, vyplývajících z jeho vztahu k šetřenému skutku, respektive z jeho procesního postavení (obviněný, svědek, znalec).“ (Spurný, 2010, str. 13). „Problematikou výslechu, v podobě obecných postupů a praktických doporučení k získávání právně a kriminalisticky relativních informací (důkazů) o spáchaném skutku se zabývá kriminalistika, konkrétně její podobor – kriminalistická taktika.“ (Spurný, 2010, str. 13). Na kriminalistiku plynule navazuje forenzní psychologie. „Funguje jako podpůrná disciplína v tom, že poznává a rozvíjí psychologickou stránku výslechu.“ (Spurný, 2010, str. 14).

Jak uvádí Spurný (2010), z psychologického pohledu nenahlížíme na vyslychaného jen jako na osobu obviněnou, svědka či podezřelého, ale jako na člověka s problémem. „Naše výzkumná zjištění potvrzují, že za efektivní lze považovat výslech, kdy kromě kvantitativního hlediska, reprezentovaného množstvím právně a kriminalisticky relativních informací, získaných a zadokumentovaných v souladu s požadavky trestního řádu a doporučenými kriminalistiky, akceptujeme psychologickou, tj. kvalitativní stránku výslechu, představovanou mírou sociální satisfakce účastníků výslechové interakce (resp. mírou nepřítomnosti negativních pocitů u účastníků výslechové interakce).“ (Spurný, 2010, str. 14).

Z výše uvedeného vyplývá, že kvalitně provedený výslech může být mnohdy velmi složitou disciplínou. Dodržení všech zásad z pohledu trestního práva, kriminalistiky a do toho vhodně zvolená psychologická metoda je mnohdy umění a vyžaduje řadu zkušeností.

Jak uvádí Čírtková (2015), existuje několik proměnných, které mohou výslech ovlivnit. Lze je rozdělit na subjektivní a objektivní proměnné. Nejprve rozeberu ty objektivní. První z nich je celková atmosféra výslechu. „Výslech je pro vyslychaného zpravidla stresovou situací. Svědkové, poškození, ale i někteří obvinění prožívají při výslechu (v

přípravném i soudním řízení) silné emoce, jako strach, obavy, podrážděnost, agresivní pnutí apod.“ (Čírtková, 2015, str. 303). Nutno podotknout, že atmosféra výslechu je ve většině případů v rukou vyslyšajícího. Podle Čírtkové (2015) působí dobrá atmosféra pozitivně na udržování toku komunikace a s tím spojené získávání informací, utváření výpovědi, snížení zkreslení a paměťových chyb a v neposlední řadě na ochotu vypovídat úplně a pravdivě. Dobrou atmosféru částečně utváří vhodné prostředí, minimalizování rušivých vlivů, způsob prezentace vyslyšajícího nebo uzpůsobení výslechové místnosti.

„Při výpovědi lze předpokládat, že vypovídající vnímal určitý děj a že ho vnímal svými smysly – ať již bezprostředně, nebo zprostředkovaně.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 162). Hovoříme-li o bezprostředním vnímání, pak jde o osobu, která danou situaci sama prožila. Zprostředkovaným vnímáním je chápána situace, kdy se osoba o situaci dozví z doslechu. Čírtková (2015) uvádí, že vnímání děje a jeho následné popisování při výslechu je ovlivněno subjektivními faktory. Prvním subjektivním faktorem je aktuální fyzický stav. „Aktuální fyzický stav může negativně ovlivnit přesnost vnímání a zkreslit přijímání informací. K výrazně nespolehlivému vnímání dochází např. při užití psychofarmak, omamných látek a alkoholu. Na kvalitě vnímání se podílí také únava, vyčerpání apod.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 163).

Jako druhý faktor, který subjektivně ovlivňuje vnímání, Čírtková (2015) uvádí pozornost. „Pozornost ovlivňuje jak výběr informací, tak i jejich reprodukci. Předmětem výpovědi bývají často popisy situací, které vypovídajícím nebyly záměrně, cíleně sledovány, nýbrž jde o děj, objekty či osoby, které vnímal mimoděk.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 163).

Poslední tři faktory, které Čírtková (2015) zmiňuje, jsou emoce, city a očekávání. „Emoce a city jsou odrazem vztahu k různým skutečnostem a vyjadřují subjektivní prožívání tohoto vztahu. Silné emoce, ať již kladné či záporné (strach, hněv, údiv, radost, úlek apod.), zkreslují vnímání dokonce i nevýznamných a neutrálních podnětů.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 163). „Očekávání také ovlivňuje percepční uchopení událostí kolem nás. Lidé mnohokrát vidí to, co vidět chtějí, anebo to, co jim z logického průběhu událostí vyplývá.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 163). Subjektivních faktorů, které ovlivňují vnímání je ještě celá řada. Může se jednat o motivaci, psychický stav jedince či jeho profesionální zaměření.

Komunikaci s obětí trestného činu v rámci výslechu předchází mnoho úskalí. „Při viktimologickém zkoumání kontaktu oběti s orgány činnými v trestním řízení se dotýkáme témat, jako je ochota a neochota oznámit trestný čin, spolupracovat v průběhu vyšetřování, sekundární viktimizace a oběť v roli svědka.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 157). Jak uvádí Čírtková (2015), ve většině případů je samotné oznámení trestného činu pro oběť stresující a nepříjemné. Policejní orgán a další orgány činné v trestním řízení by se měly snažit celý průběh prověřování a následného vyšetřování oběti usnadnit. „Jedním z důsledků výslechu, obzvláště je-li výslech veden netaktně, necitlivě nebo trvá-li zbytečně dlouho, může být druhotné poškození oběti.“ (Boukalová & Gillernová, 2021, str. 157). Bavíme se o sekundární viktimizaci. Jak uvádí Boukalová & Gillernová (2021) sekundární viktimizace se může projevat strachem, úzkostí, neklidem a studem.

Z výše uvedeného vyplývá, že výslech není jedoduchým úkonem. V první řadě je nutné si uvědomit, zda vyslycháme oběť trestného činu či poškozeného anebo pachatele trestného činu. Podle toho se bude odvíjet náš celkový postoj a přístup. Je podstatné dodržet právní normy, zvolit vhodnou komunikaci, a to verbální i neverbální. Důležité je poznání osoby vyslychajícího. Dále pak vhodně připravit výslechovou místnost. Při výslechu oběti trestného činu postupovat co nejvíce taktně a šetrně, aby nedošlo k sekundární viktimizaci.

4 Výzkumné šetření

Tato kapitola bakalářské práce je věnována vlastnímu výzkumnému šetření. Pro získání dat je zvolena kvantitativní metoda zkoumání, a to dotazník.

4.1 Cíl výzkumného šetření a stanovení hypotéz

Výzkumné šetření bylo prováděno mezi policisty a zkoumá přístup příslušníků Policie České republiky k problematice obětí trestných činů, jejich proškolenost a znalost zákona. Výzkumný problém, který jsem si pro práci stanovila zní: *Jaký je přístup policistů k oběti trestného činu?* Cílem výzkumného šetření bylo pak zjistit, jak příslušníci Policie České republiky přistupují k oběti trestného činu. Pro výzkumné šetření byly stanoveny dvě hypotézy. Hypotézy jsou podloženy literaturou. Procenta hypotéz jsou určena na základě praxe.

Hypotéza 1 – *Názor více než 30% dotázaných policistů je k problematice obětí trestných činů apatický.*

Většina policistů nikdy nebyla v postavení oběti a nedokážou se do ní vcítit a chápat její pocity či emoce. Nehledí tedy na to, že jí můžou způsobit sekundární viktimizaci. Jednají bezcitně a chladně. „Zdrojem sekundární viktimizace může být samozřejmě i nevhodné chování policistů (necitlivý a netaktní přístup, nevhodná komunikace, nesrozumitelné vysvětlení dalšího průběhu vyšetřování). Policisté by proto měli mít vždy na zřeteli, že oběť trestný čin nespáchala.“ (Čírtková, 2015, str. 214).

„Orgány činné v trestním řízení neprojevují zájem o bezpečí oběti, výslech probíhá v nevhodných místnostech, neposkytují srozumitelné informace o postupu vyšetřování, kladou zraňující otázky.“ (Čírtková & Vitoušová, 2007, str. 23).

V roce 2007 byl realizován výzkum Ipsos Tambor pro Policejní prezidium ČR. Výzkum byl proveden na vzorku 13800 osob a byl zaměřen na spokojenost občanů s prací Policie České republiky. Z výzkumného šetření vyplývá, že 72% dotázaných je s prací Policie České republiky spokojeno. S nevhodným chováním policistů se setkalo 28% dotázaných. 12% dotázaných pak podalo stížnost na nevhodné chování policistů. (Ipsos Tambor, 2007).

Hypotéza 2 – *Více než 25 % dotázaných nepřizpůsobuje své jednání tomu, zda jednotlivé úkony provádí s obětí nebo s pachatelem trestného činu.*

Z praxe vyplývá, že policisté často pouze odvedou svojí práci, ale nedávají do ní empatii a nerozlišují, jestli úkony provádí s pachatelem či obětí trestného činu. Berou to pouze jako jeden z pracovních úkolů, který musí splnit. V rámci této hypotézy se budu zabývat názorem policistů k uvedené problematice a jejich pohledem na oběť.

„Policisté mnohdy pocítují kontakt s oběťmi za nutné zlo. Podle teorie komunikace blokují takové skripty dopředu účinnou komunikací. Učení se psychologickými technikami komunikování je pak prázdnou investicí. Dokud se nepodaří změnit vnitřní postoje policistů, nebudou výcviky v komunikaci fungovat.“ (Čírtková, Policejní psychologie, 2015, str. 246).

„Nedostatečná způsobilost policistů plnit úkoly v oblasti ochrany obětí trestných činů a zabraňovat jejich další traumatizaci není důsledkem jejich neinformovanosti, ale spíše tím, že je na základě příslušných informací nestihneme nebo nedokážeme náležitě formovat, tedy vytvářet u nich příslušné morální postoje, přesvědčení, motivy, vlastnosti.“ (Palovčíková, 1995, str.56).

„Pokud se u nově nastupujících policistů zaměříme pouze na vzdělávání bez důrazu na to, aby se u nich pod vlivem bezprostředního výchovného působení formovaly žádoucí morálně – etické vlastnosti, je málo pravděpodobné, že bude v praxi jejich jednání a chování na požadované úrovni.“ (Palovčíková, 1995, str.56)

4.2 Metodika výzkumu a charakteristika výzkumného vzorku

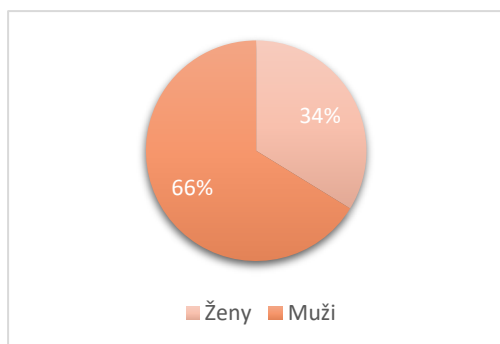
Vzhledem k tomu, že jsem se snažila získat odpovědi od co nejvíce respondentů, zvolila jsem kvantitativní výzkum. „Jak je z názvu zřejmé, kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, resp. jejich míru (stupeň). Číselné údaje se dají matematicky zpracovat. Je možno je sčítat, vypočítat jejich průměr, vyjádřit je v procentech nebo použít další metody matematické statistiky (vyjádřit směrodatnou odchylku, korelační koeficient, statistickou významnost rozdílu mezi dvěma nebo více výsledky apod.)“ (Gavora, 2000, str. 31). „Hlavním cílem výzkumníka v kvantitativním výzkumu je třídění údajů a vysvětlení příčin existence nebo

změn jevů. Přesné údaje umožňují zevšeobecňování a vyslovování předpovědí o jevech.“ (Gavora, 2000, str. 32).

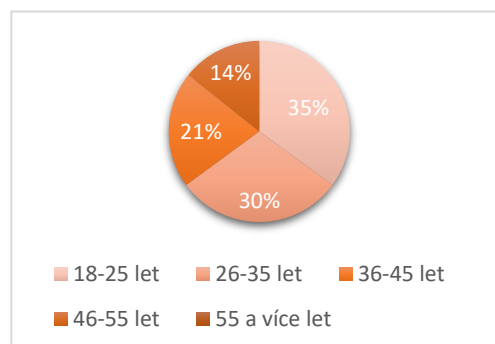
Jako technika sběru dat byla použita technika dotazníku. „Jak již název nasvědčuje, slovo „dotazník“ se spojuje s „dotazováním“, s otázkami. Je to způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.“ (Gavora, 2000, str. 99). Dotazník byl rozeslán mezi výzkumný soubor online formou a byl zcela anonymní. K tvorbě a rozeslání dotazníku byl použit program Survio. „Dotazník je určen především pro hromadné získávání údajů. Myslí se tím získávání údajů o velkém počtu odpovídajících. Proto se dotazník považuje za ekonomický výzkumný nástroj. Můžeme jim získávat velké množství informací při malé investici času.“ (Gavora, 2000, str. 99). Dotazníkové šetření proběhlo během měsíce února a března roku 2024. Celý dotazník je přiložen na konci práce (Příloha A).

Základním souborem pro účely bakalářské práce byli všichni státní policisté v České republice. Výzkumným souborem jsou pak vybraní policisté z Krajského ředitelství policie Plzeňského, Ústeckého, Libereckého, Středočeského, Pardubického, Královehradeckého, Jihočeského, Jihomoravského kraje a z Krajského ředitelství policie hlavního města Prahy, s délkou praxe minimálně 1 rok. Délka praxe je dána z důvodu předpokladu již získaných zkušeností. „Kvantitativní výzkum se snaží vybírat zkoumané osoby tak, aby co nejlépe reprezentovaly jistou populaci (např. žáky gymnázia nebo učitele s delší praxí). Když jsou zkoumané osoby dobře vybrány, je možno výsledky zevšeobecňovat na celou populaci (platí např. pro všechny žáky gymnázia nebo všechny učitele s delší praxí.“ (Gavora, 2000, str. 32).

Celkem výzkumný soubor tvoří 77 respondentů (26 žen a 51 mužů) ve věku od 18 do 55 let.

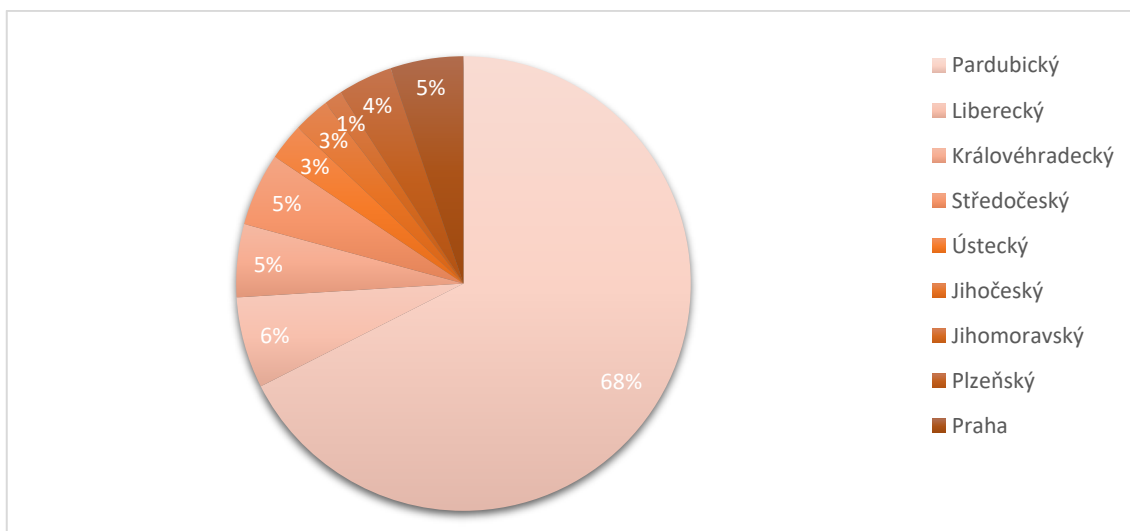
Graf 1 – Pohlaví respondentů

Graf 2 - Věk respondentů

Respondenti byli celkem z devíti Krajských ředitelství z celkových čtrnácti. Konkrétně se jednalo o Krajské ředitelství:

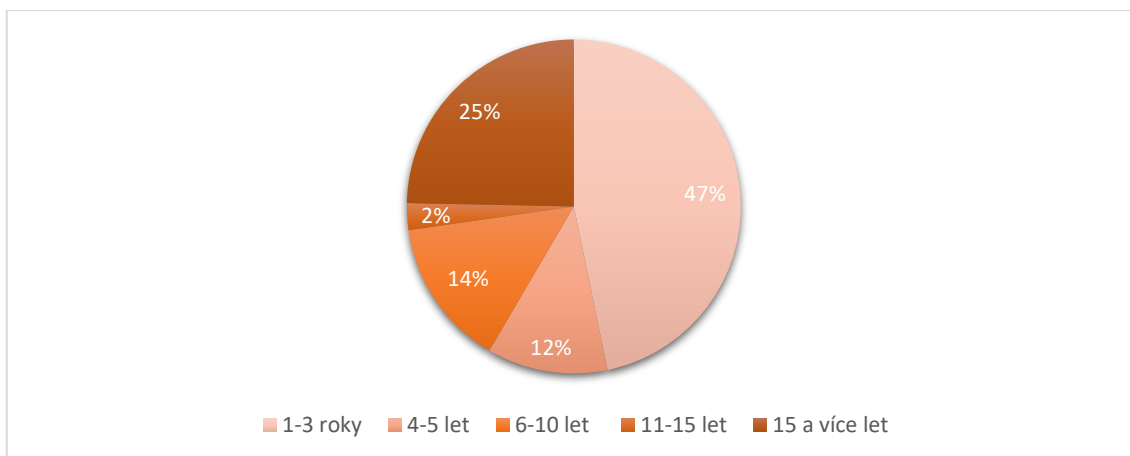
1. Plzeňského kraje (3 respondenti),
2. Ústeckého kraje (2 respondenti),
3. Libereckého kraje (5 respondentů),
4. Středočeského kraje (4 respondenti),
5. Pardubického kraje (52 respondentů),
6. Královéhradeckého kraje (4 respondenti),
7. Jihočeského kraje (2 respondenti),
8. Jihomoravského kraje (1 respondent),
9. Hlavního města Prahy (4 respondenti).

Graf 3 – Krajské ředitelství policie

U respondentů byla zjišťována délka služby. Výzkumný soubor se skládal z respondentů s následující délkou služby:

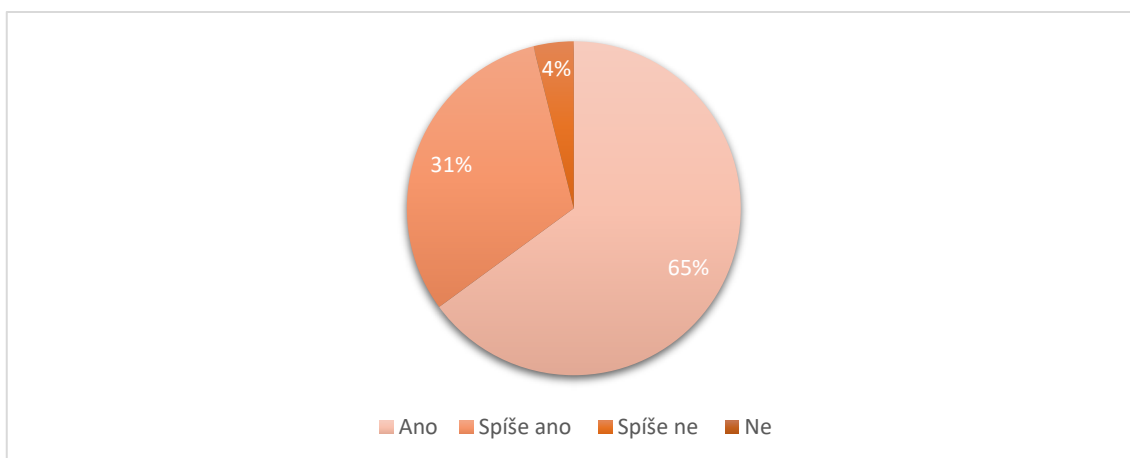
1. 1-3 roky (36 respondentů),
2. 4-5 let (9 respondentů),
3. 6-10 let (11 respondentů),
4. 11-15 let (2 respondenti),
5. 15 a více let (19 respondentů).

Graf 4 – Délka služby respondentů

4.3 Prezentace výsledků výzkumného šetření

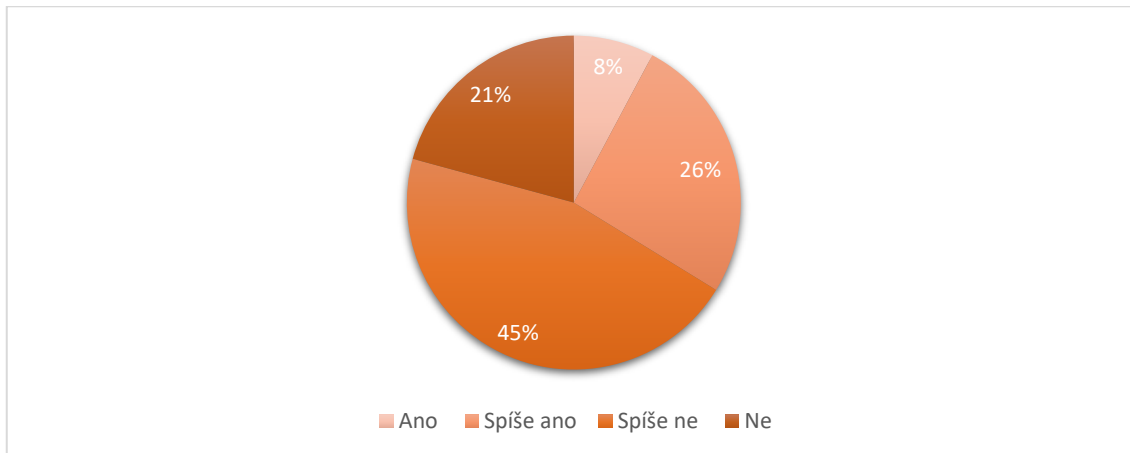
Tato podkapitola se věnuje výsledkům výzkumného šetření. Pomocí grafů zde budou prezentovány odpovědi jednotlivých otázek z dotazníkového šetření. Pořadí grafů je seřazeno dle struktury dotazníku. Otázky č. 1-4 jsou vyhodnoceny v předchozí kapitole a zaměřují se na informace o respondentech.

Graf 5 – Jednání policistů vzhledem k pocitům oběti

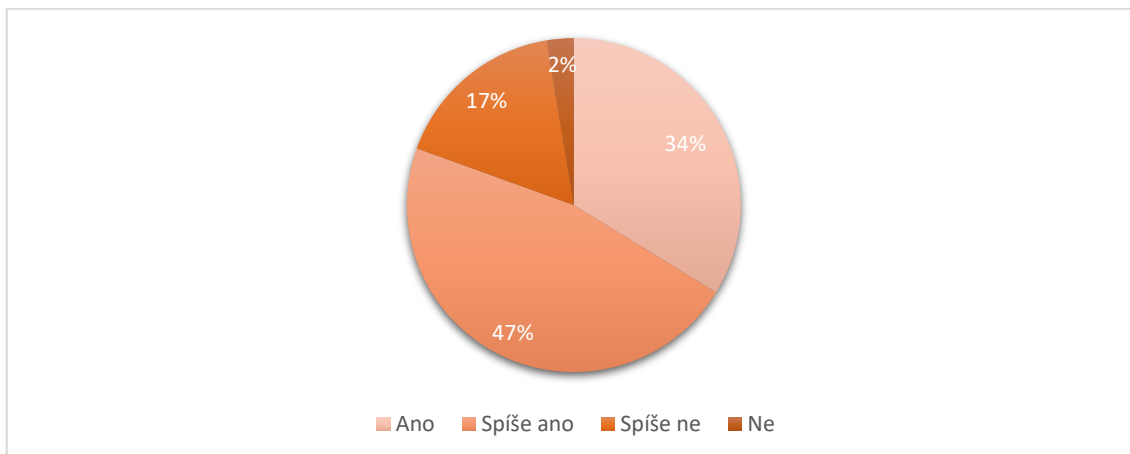
V rámci otázky č. 5, která zněla „**Berete ohled na pocity oběti a přizpůsobujete tomu své jednání? (např. dáváte jí potřebný čas na odpověď, nabídnete jí vodu apod.)**“ jsem zjišťovala, zda policisté přizpůsobují své jednání s ohledem na pocity a potřeby oběti trestného činu. Graf č. 5 mapuje odpovědi na výše uvedenou otázku. Z celkového počtu 77 respondentů 50 z nich zvolilo odpověď ano. 24 respondentů se pak rozhodlo pro

odpověď spíše ano, 3 respondenti pro spíše ne. Žádný z respondentů nezvolil odpověď ne.

Graf 6 – Proškolenost v rámci komunikace a jednání s obětí

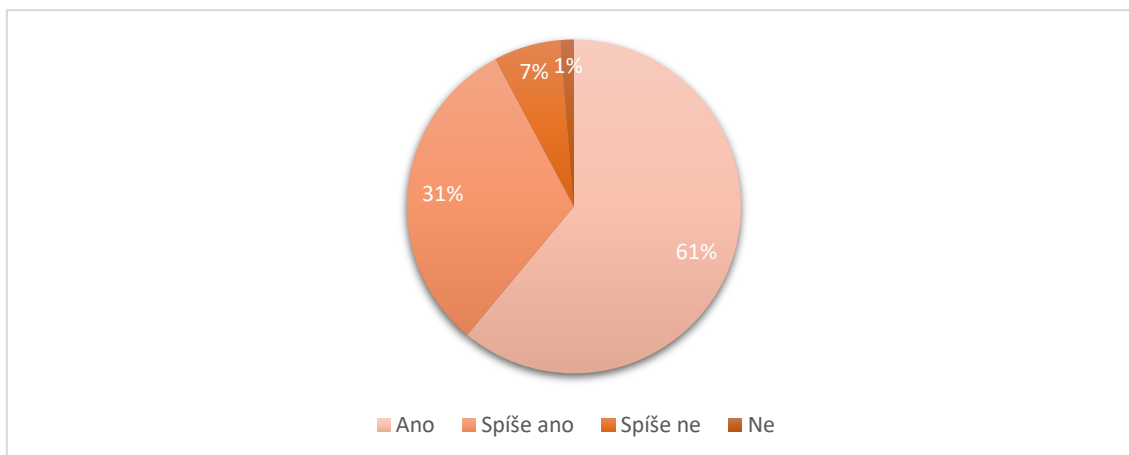
Otázka č. 6 „Přijde Vám proškolenost v rámci komunikace a jednání s obětí trestného činu dostatečná?“, mapuje názory respondentů na proškolenost v rámci komunikace a jednání s obětí trestného činu. Graf č. 6 pak odráží její výsledky. Z celkového počtu respondentů, 6 z nich zvolilo odpověď ano a přijde jim proškolenost dostatečná. 20 respondentů zvolilo odpověď spíše ano, 35 respondentů pak spíše ne. 16 respondentům označilo odpověď ne a proškolenost jim přijde nedostatečná.

Graf 7 – Větší pozornost problematice obětí

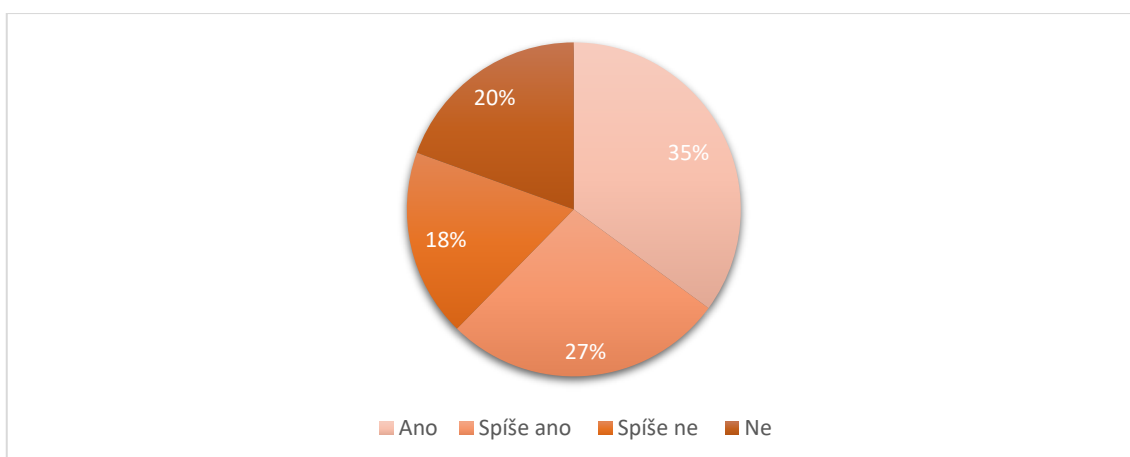
Graf č. 7, až na drobné niance, potvrzuje graf č. 6. Otázka zněla „Myslíte si, že by se problematice obětí trestných činů měla věnovat větší pozornost (školení apod.)?“ 26 z celkového počtu respondentů si myslí, že by se problematice obětí trestných činů měla

věnovat větší pozornost. Odpověď spíše ano zvolilo 36 respondentů. Spíše ne označilo 13 respondentů a pouze dva respondenti označili odpověď ne.

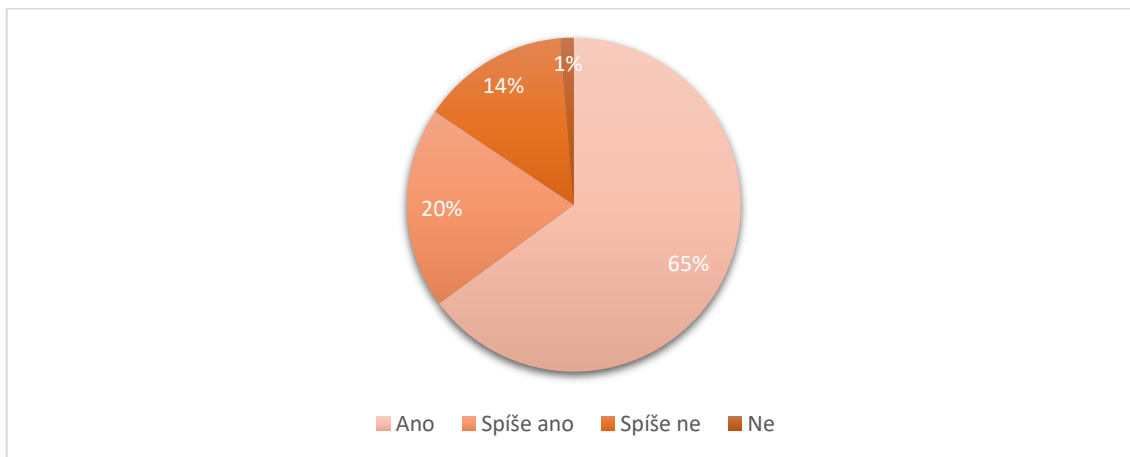
Graf 8 – Školení pro práci se zvláště zranitelnými oběťmi

Otázka č. 8 zněla „Myslíte si, že by měli být policisté proškolení pro práci s oběťmi TČ, zejména s těmi zvláště zranitelnými? (pozn. Zvláště zranitelná oběť = děti, osoby vysokého věku, hendikepované osoby, oběti znásilnění, oběti trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí, oběti trestných činů obchodování s lidmi apod.)“ Nejvíce respondentů, konkrétně 47, na výše uvedenou otázku odpovědělo, že by policisté jednoznačně měli být proškolení pro práci s oběťmi trestných činů. Zvolili tedy odpověď ano. 24 respondentů pak označilo odpověď spíše ano. Pro odpověď spíše ne se rozhodlo 5 respondentů. Pouze 1 respondent si nemyslí, že by policisté měli být proškolení pro práci s oběťmi trestných činů a označil odpověď ne.

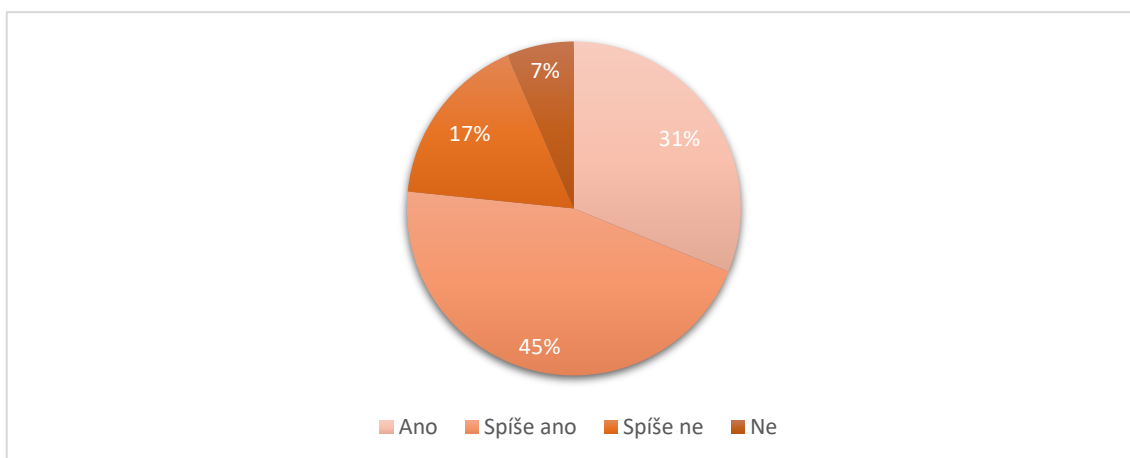
Graf 9 – Informování oběti o možnostech pomoci ze strany policie

„Podáváte oběti informace o možnostech pomoci ze strany policie (mimo povinné poučení „Základní informace pro oběť TČ“)?“ byla otázka č. 9. 27 z dotázaných respondentů označilo odpověď ano, a tedy oběti trestného činu podávají informace o možnostech pomoci ze strany policie i nad rámec povinného poučení. 21 respondentů označilo odpověď spíše ano. 14 respondentů se rozhodlo pro odpověď spíše ne. 15 dotázaných pak nepodává oběti trestného činu informace o možnostech pomoci ze strany policie a označilo odpověď ne.

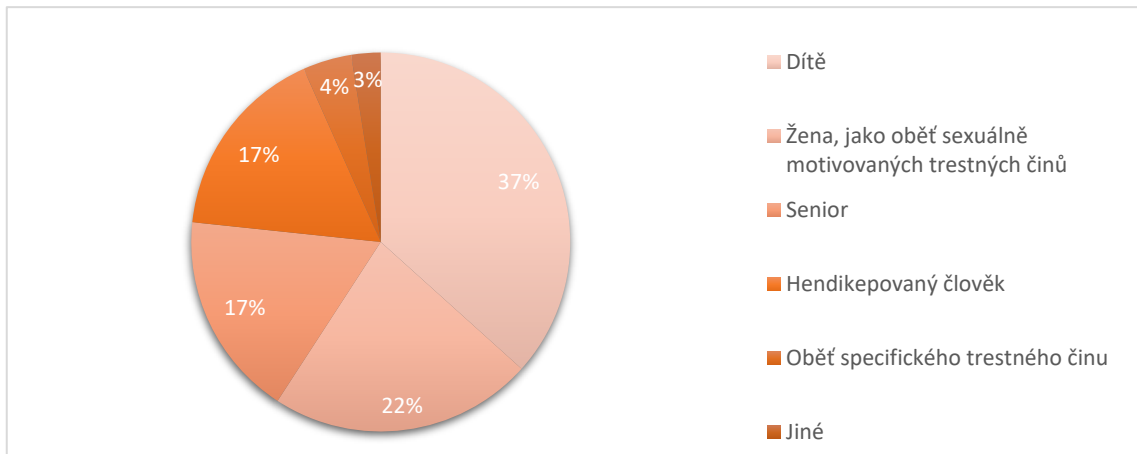
Graf 10 – Necitlivý přístup policie a psychické újmy

Graf č. 10 znázorňuje odpovědi na otázku č. 10 „Souhlasíte s tvrzením, že necitlivý přístup policie a dalších OČTŘ může způsobit oběti další psychické újmy?“ 50 respondentů souhlasí s tvrzením, že necitlivý přístup policie a dalších OČTŘ může způsobit oběti trestného činu další psychické újmy. Označili tedy odpověď ano. 15 respondentů se rozhodlo pro odpověď spíše ano, 11 pak pro spíše ne. Pouze 1 respondent s výše uvedeným tvrzením nesouhlasí a označil odpověď ne.

Graf 11 – Psychická náročnost práce s určitým typem oběti

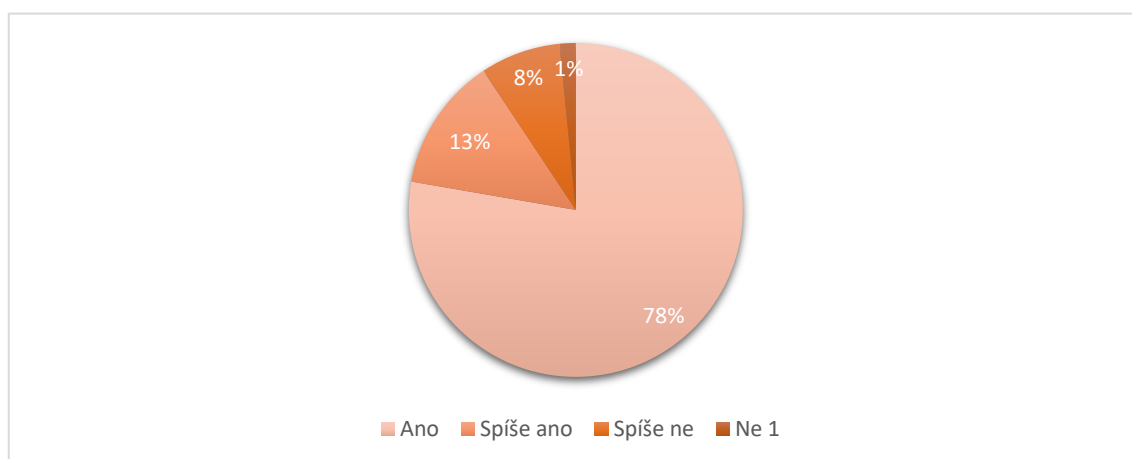
Odpovědi na otázku č. 11 „**Je pro Vás osobně práce s určitým typem oběti více psychicky náročná?**“ jsou vyobrazeny v grafu č. 11. Pro 24 respondentů je práce s určitým typem oběti trestného činu psychicky náročná a označili odpověď ano. Pro odpověď spíše ano se rozhodlo 35 respondentů. Odpověď spíše ne označilo 13 respondentů. Pro 5 respondentů není práce s určitým druhem oběti trestného činu psychicky náročná a označili odpověď ne.

Graf 12 – Typy oběti

V otázce č. 12 „**Pokud ano, tak s jakým typem oběti?**“ respondenti vybírali z nabídky šesti odpovědí. Graf č. 12 znázorňuje odpovědi na výše uvedenou otázku. Pro 44 respondentů je psychicky náročná práce s dítětem. Pro 27 respondentů s ženou, jako s obětí sexuálně motivovaného trestného činu. 21 respondentů zvolilo možnost seniora. Pro 20 respondentů je pak psychicky náročná práce s hendikepovanou osobou. 5 respondentů zvolilo možnost obětí specifického trestného činu. 3 respondenti pak uvedli odpověď jiné.

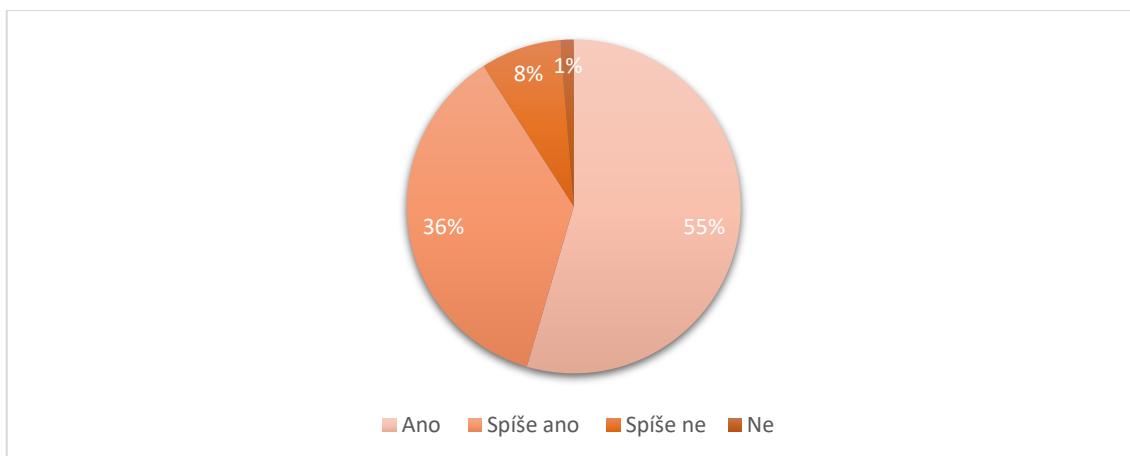
Otázka č. 13 byla otevřená a zněla „**Pokud ano, z jakého důvodu?**“ Otázka se zaměřovala na důvody, pro které je pro příslušníky práce s určitým typem oběti psychicky náročná. Nejčastějšími důvody, které respondenti uvedli byly složitá komunikace, zranitelnost oběti, bezmocnost dítěte, projekce situace na vlastní dítě. Dále pak velký věkový rozdíl, soucit, lítost, délka trvání úkonu a zachování odstupu.

Graf 13 – Rozlišování policisty, s kým provádí úkon

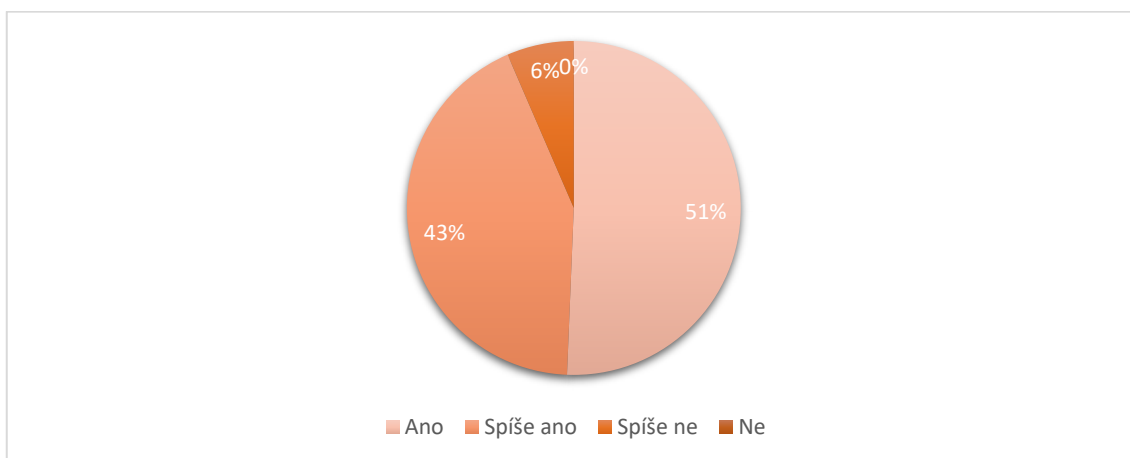
Otázka č. 14 zněla „**Rozlišujete, zda provádíte úkon s obětí trestného činu či s pachatelem trestného činu? (pozn. Např. při výslechu osoby měníte svůj postup s ohledem na to, zda před Vámi sedí pachatel či oběť?)**“ a odpovědi na tuto otázku mapuje graf č. 13. 60 z dotázaných respondentů rozlišuje, zda provádí úkony s obětí trestného činu či s pachatelem trestného činu. Odpověď spíše ano zvolilo 10 respondentů. Pro odpověď spíše ne se pak rozhodlo 6 respondentů. Pouze 1 respondent nerozlišuje, zda jednotlivé úkony provádí s obětí trestného činu či s pachatelem trestného činu.

Otázka č. 15 navazovala na otázku č. 14, byla otevřená a zněla „**Pokud ano, v čem je vaše chování jiné?**“ Nejvíce opakující se odpovědi byly následující: rozdílná komunikace, empatie, vstřícnost, ochota, aktivní naslouchání, změna tónu hlasu, změna stylu jednání, zachování klidu, tolerance, soucit.

Graf 14 – Vcíťování se do pocitů oběti

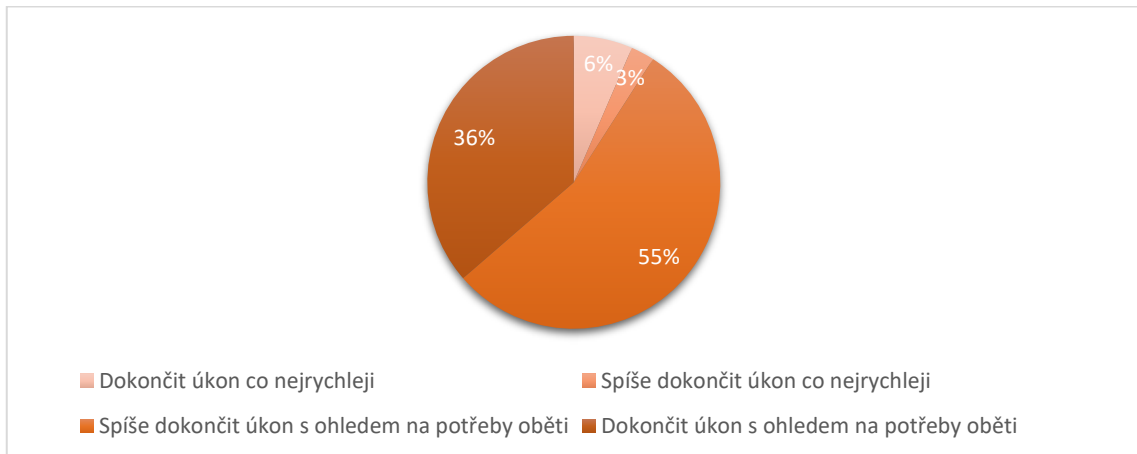
Graf č. 14 mapuje odpovědi na otázku č. 16, která zněla „**Snažíte se vcítit do pocitů oběti a na základě toho přizpůsobit své jednání?**“ Z odpovědí vyplývá, že pouze 1 z respondentů se nesnaží vcítit do pocitů oběti a nepřizpůsobuje tomu svoje jednání. Označil tedy odpověď ne. 6 respondentů se rozhodlo pro odpověď spíše ne. 28 respondentů označilo odpověď spíše ano. 42 respondentů se pak vcítuje do pocitů oběti a přizpůsobuje tomu svoje jednání. Označili tedy odpověď ano.

Graf 15 – Zamezení sekundární viktimizace

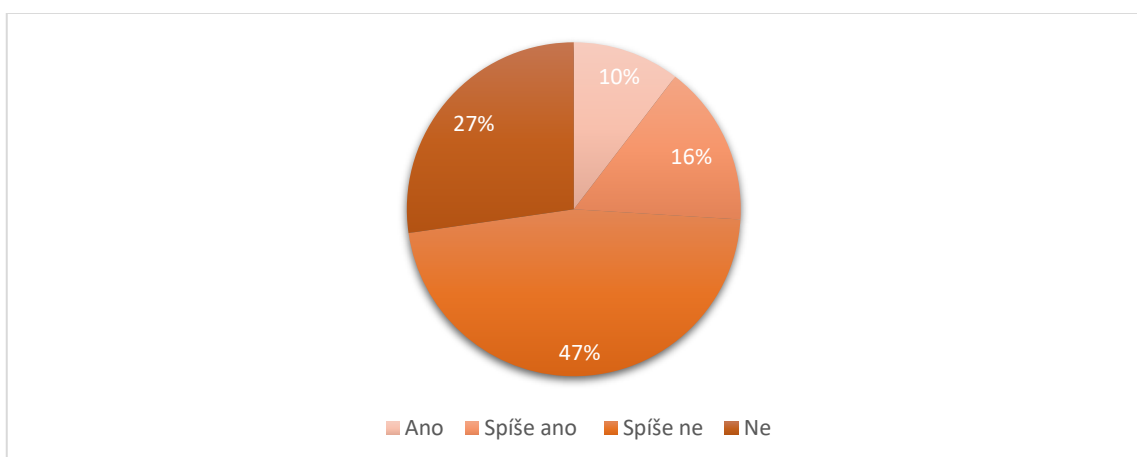
Otázka č. 17 zněla „**Snažíte se o to, aby nedocházelo k sekundární viktimizaci, která by byla zapříčiněna Vaším jednáním?** (pozn. *Sekundární viktimizace je sice velmi častá, nikoli však povinná fáze viktimizace. Dochází k ní až v době po spáchání trestného činu a nesouvisí již s konáním pachatele. Většina obětí zločinu se s ní sice setká, ale v optimální případě k ní nemusí dojít.*“ (Čírtková & Vitoušová, 2007, str. 11).)“ Na uvedenou otázku zvolilo 39 respondentů odpověď ano. Snaží se tedy, aby

nedocházelo k sekundární viktimizaci, která by byla zapříčiněna jejich jednáním. 33 respondentů se rozhodlo pro odpověď spíše ano. Odpověď spíše ne zvolilo 5 respondentů. Žádný z dotázaných nezvolil odpověď ne.

Graf 16 – Priority policisty při provádění úkonu

Graf č. 16 mapuje odpovědi na otázku č. 18, který zněla 9. „**Je Vaší prioritou co nejrychleji dokončit úkon (např. výslech oběti) nebo úkon provést co nejšetrněji vzhledem k oběti?**“ 5 z dotázaných respondentů zvolilo odpověď dokončení úkonu co nejrychleji. 2 respondenti se pak rozhodli pro odpověď spíše dokončit úkon co nejrychleji. 42 respondentů odpovědělo spíše dokončit úkon s ohledem na potřeby oběti. 28 respondentů zvolilo odpověď dokončit úkon s ohledem na potřeby oběti.

Graf 17 – Nekorektní přístup policisty

Otázka č. 19 zněla „**Uvědomil/a jste si někdy zpětně, že Váš přístup k oběti trestného činu nebyl korektní?**“ 8 z dotázaných respondentů si uvědomilo, že jejich přístup k oběti trestného činu nebyl korektní a označili odpověď ano. 12 z dotázaných označilo odpověď

spíše ano. 36 respondentů označilo odpověď spíše ne. 21 respondentů si neuvědomilo, že by jejich přístup k oběti trestného činu byl nekorektní a označili odpověď ne.

Otázka č. 20 navazovala na otázku č. 19, byla otevřená a zněla „**Pokud ano, co bylo ve Vašem chování nekorektní?**“ Odpovědi na výše uvedenou otázku byly následující: zlehčování situace, snaha dokončit výslech co nejdříve bez ohledu na oběť, s ohledem na vlastní potřeby upozadění oběti, nepřiměřená rychlost jednání, formulace pokládaných otázek, netrpělivost, nedostatek empatie, kategorizace, černý humor, bagatelizování.

4.4 Výsledky výzkumného šetření a vyhodnocení hypotéz

Podkapitola shrnuje výsledky výzkumného šetření. Výzkumné šetření bylo prováděno mezi policisty a zkoumá celkový pohled příslušníků na problematiku obětí trestných činů, jejich proškolenost a znalost zákona. Výzkumný problém, který jsem si pro práci stanovila zní: *Jaký je přístup policistů k oběti trestného činu?* Cílem výzkumného šetření bylo pak zjistit, jak příslušníci Policie České republiky přistupují k oběti trestného činu. Pro výzkumné šetření byly stanoveny dvě hypotézy. Na závěr podkapitoly jsou uvedena možnost doporučení dalšího využití pro praxi.

H1: Názor více než 30% dotázaných policistů je k problematice obětí trestných činů apatický.

První hypotéza zjišťuje, jaký je názor policistů na problematiku obětí trestných činů. Vychází z odborné literatury, kdy výsledkem zjištění bylo, že většina policistů nikdy sama nebyla v roli oběti trestného činu. Často tedy volí nevhodný, chladný a necitlivý přístup k oběti trestného činu. Neberu ohled na to, že svým jednáním mohou oběti trestného činu způsobit sekundární viktimizaci či další psychické újmy.

Pro zjištění této hypotézy byla využita otázka č. 5, která zjišťovala, zda příslušníci Policie České republiky berou ohled na pocity oběti a přizpůsobují tomu své jednání. Z grafu č. 5 je patrné, že 65 % dotázaných zvolilo odpověď ano. Tedy berou ohled na pocity oběti a přizpůsobují tomu své jednání. 31 % respondentů zvolilo odpověď spíše ano. Pouze 4 % respondentů zvolilo odpověď spíše ne.

K verifikaci hypotézy sloužila otázka č. 10 a č. 17. Otázka č. 10 (graf č. 10) mapovala, zda policisté souhlasí s tím, že jejich necitlivý přístup může způsobit další psychické újmy. S tímto tvrzením naprosto souhlasilo 65 % dotázaných. Částečně souhlasilo 20 %

respondentů. Částečný nesouhlas označilo 14 % dotázaných respondentů. Naprostý nesouhlas vyjádřilo pouze 1 % dotázaných. Otázka č. 17 (graf č. 15) se zabývala problematikou sekundární viktimizace. Dotazovala se, zda policisté jednají tak, aby v jejich důsledku nechocházelo k sekundární viktimizaci. 51 % dotázaných se snaží jednat tak, aby v důsledku jejich jednání nechocházelo k sekundární viktimizaci. 43 % respondentů se spíše snaží jednat tak, aby v důsledku jejich jednání nechocházelo k sekundární viktimizaci. Pouze 6 % dotázaných zvolilo odpověď spíše ne.

Otázky č. 6, č. 7 a č. 8 měly informativní charakter a zjišťovaly, zda respondentům přijde dostatečná proškolenost v rámci problematiky obětí trestných činů a zda by se mělo organizovat více školení zaměřených na tuto problematiku. Odpovědi jsou patrné z grafu č. 6, č. 7. a č. 8.

Otázka č. 9 byla informativní a zjišťovala, zda policisté poskytují oběti trestného činu informace o možnostech pomoci ze strany policie. Procentuální vyjádření odpovědí je patrné z grafu č. 10.

Otázky č. 11, č. 12 a č. 13 byly rovněž informativní a zabývaly se problematikou zvláště zranitelných obětí trestného činu. Odpovědi na tyto otázky jsou uvedeny v grafu č. 11 a v grafu č. 12. Z grafu č. 12 vyplývá, že pro největší podíl respondentů, konkrétně pro 37 %, je nejvíce psychicky náročná práce s dítětem jako s obětí trestného činu.

Na základě výše uvedených výsledků lze stanovit, že H1 je vyvrácena.

H2: Více než 25 % dotázaných nepřizpůsobuje své jednání tomu, zda jednotlivé úkony provádí s obětí nebo s pachatelem trestného činu.

Druhá hypotéza zjišťuje, zda policisté rozlišují, zda provádí jednotlivé úkony s obětí trestného činu či s pachatelem trestného činu. Následně hypotéza zjišťuje, zda přizpůsobují své jednání tomu, s kým úkon provádí. Hypotéza je podložena odbornou literaturou, ze které vyplývá, že policisté často pouze odvedou svojí práci, ale nedávají do ní empatii a nerozlišují, jestli úkony provádí s pachatelem či obětí. Berou to pouze jako jeden z pracovních úkolů, který musí splnit.

Pro zjištění hypotézy byly stanoveny otázky č. 14, č. 16 a otázka č. 18.

Otázka č. 14 se dotazovala, zda policista rozlišuje, zda provádí úkon s obětí trestného činu či s pachatelem trestného činu. Odpovědi na tuto otázku znázorňuje graf č. 13, ze

kterého vyplývá, že 78 % dotázaných zcela rozlišuje s kým jednotlivý úkon provádí. 13 % respondentů částečně rozlišuje, zda úkon provádí s pachatelem trestného činu či s obětí trestného činu. 8 % respondentů spíše nerozlišuje s kým úkon provádí. A pouze 1% dotázaných zcela nerozlišuje zda provádí úkon s pachatelem trestného činu či s obětí trestného činu.

Otázka č. 16 mapovala, zda se policista snaží vcítit do pocitů oběti a přizpůsobit tomu své jednání. Z grafu č. 14 vyplývá, že 55 % dotázaných se zcela snaží vcítit do pocitů oběti trestného činu a přizpůsobit tomu své jednání. Částečně se o toto snaží 36 % respondentů. 8% dotázaných se spíše nesnaží vcítit do pocitů oběti a přizpůsobit tomu své jednání. Naprostý nesouhlas vyjádřilo pouze 1 % respondentů.

Otázka č. 18 zjišťovala, zda je prioritou policistů dokončit úkon co nejrychleji nebo ho provést co nejšetrněji s ohledem na pocity oběti trestného činu. Z grafu č. 16 je patrné, že 55 % respondentů provádí úkon s ohledem na pocity oběti trestného činu. 36 % dotázaných pak spíše provádí úkon s ohledem na pocity oběti trestného činu. 6 % dotázaných spíše dokončuje úkon co nejrychleji a pouze 3 % respondentů neberou ohled na pocity oběti a snaží se úkon dokončit co nejrychleji.

Otázka č. 15 byla informativní a zjišťovala v čem je chování policisty jiné, pokud provádí úkon s obětí trestného činu nebo s pachatelem trestného činu.

Otázka č. 19 a č. 20 byly rovněž informativní a zabývaly se otázkou, zda si policisté zpětně uvědomili jejich nekorektní přístup k oběti trestného činu a případně v čem jejich nekorektní přístup spočíval.

Na základě výše uvedených výsledků lze stanovu, že H2 je vyvrácena.

Na základě výsledků výzkumného šetření můžeme říci, že policisté se snaží jednat v zájmu oběti trestného činu. Rozlišují, zda provádí úkon s obětí trestného činu či s pachatelem trestného činu. Přizpůsobují tomu své jednání. Snaží se vcítit do pocitů oběti a jednat s ohledem na její potřeby. Cíl výzkumného šetření byl splněn.

Přínosem výzkumného šetření jsou poznatky využitelné pro praxi. Z výše uvedených odpovědí vyplývá, že by se v rámci Policie České republiky měly organizovat školení, které by byly na tuto problematiku zaměřené. Připravily by policisty na jednání s obětí trestného činu, zvláště pak s oběťmi zvláště zranitelnými. Dále lze konstatovat, že přístup

policistů je profesionální a snaží se jednat v zájmu oběti trestného činu. Výsledky výzkumného šetření budou předány vedoucím jednotlivých organizačních článků společně s návrhem na organizaci školení zaměřených na výše zmíněnou problematiku. Speciálně pak na jednání a komunikace se zvláště zranitelnými oběťmi, jako jsou děti či hendikepované osoby. Toto lze uvést jako přesah bakalářské práce.

Závěr

Bakalářská práce „Role Policie ČR při práci s obětí trestného činu“ pojednává o problematice obětí trestných činů a úlohou Policie České republiky při práci s nimi. Teoretická část je zaměřena na vymezení základních pojmů, charakterizuje oběť trestného činu, viktimologii, viktimnost a dále popisuje proces viktimizace. Přibližuje důležitost profesionálního přístupu policisty při provádění prvotních úkonů na místě činu a následně mapuje možnosti pomoci oběti ze strany Policie České republiky.

V první kapitole bakalářské práce jsou popsány úkoly Policie České republiky, její základní povinnosti a formy pomoci poskytované oběti trestného činu ze strany policie. Druhá kapitola je věnována viktimologii, viktimnosti, procesu viktimizace a faktorům, které viktimizaci ovlivňují. Poslední kapitola teoretické části je zaměřená na komunikaci a její význam pro policejní práci, komunikaci s obětí trestného činu obecně a komunikaci s obětí trestného činu v rámci výslechu.

Hlavním cílem bakalářské práce bylo popsat práci příslušníků Policie České republiky s oběťmi trestných činů. Kvantitativní výzkumné šetření bylo prováděno mezi policisty z České republiky a zjišťovalo názor příslušníků Policie České republiky na problematiku obětí trestných činů, jejich proškolenost a znalost zákona. Výzkumný problém, který byl pro práci stanoven zní: *Jaký je přístup policistů k oběti trestného činu?*

Z výzkumného šetření vyplývá, že přístup policistů k oběti trestného činu je empatický. Snaží se jednotlivé úkony provádět především s ohledem na potřeby oběti trestného činu. Rozlišují, zda úkon provádí s obětí trestného činu či s jeho pachatelem.

Výzkumné šetření přineslo zjištění, že policistům nepřipadá proškolenost v rámci komunikace s obětí trestného činu dostatečná. Uvítali by větší zaměření na tuto problematiku. Jednání s určitým typem zvláště zranitelné oběti přijde osloveným respondentům psychicky náročné.

V tomto je spatřován přesah bakalářské práce. Výsledky výzkumného šetření budou předány vedoucím jednotlivých organizačních článků společně s návrhem na organizaci školení zaměřených na výše zmíněnou problematiku. Speciálně pak na jednání a komunikaci se zvláště zranitelnými oběťmi, jako jsou děti či hendikepované osoby. Cíl bakalářské práce byl splněn.

Seznam použitých zdrojů

BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 3., upr. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2013. ISBN 978-80-7380-461-9.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů: příručka pro pomáhající profese*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2014-2.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5046-0.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. české vyd. Přeložil Vladimír JŮVA, přeložil Vendula HLAVATÁ. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

GRŮVNA, Tomáš a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer, 2014. 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.

KNYTL, Martin a KŘIVÁNKOVÁ, Lucie. *Typografie & odborný text: průvodce pro zpracování nejen závěrečných prací*. Druhé, aktualiz. a rozš. vyd. Hradec Králové: Gaudemus, 2022. 286 s. ISBN 978-80-7435-875-3.

PALOVČÍKOVÁ, Geraldina. *Možnosti prevence sekundární viktimizace obětí trestných činů v odborné přípravě policistů*. In Vitoušová, Petra. *K problematice obětí trestných činů: sborník příspěvků z celostátního semináře*. [s.l.]: Bílý kruh bezpečí, 1995. s. 54-58.

SPURNÝ, J.: *Psychologie výslechu*, Praha, Portál, 2003, ISBN 80-7178-846-5.

STRAUS, J. a kolektiv: *Kriminalistická taktika*, Plzeň, 2005, ISBN 978-80-7380-095-6.

STUHLÍKOVÁ, I.: *Základy psychologie emocí*, Praha, 2007, ISBN 978-80-7367-282-9.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. *Krize a krizová intervence*. Praha: Grada, 2017. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5327-0.

VÁLKOVÁ, Helena a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2012. 636 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

VELIKOVSKÁ, Martina. *Psychologie obětí trestných činů: proces viktimizace, status oběti a jeho význam, prevence a vyrovnávání se s viktimizací, reálné případy z policejní praxe*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4849-8.

VON KANITZ, A.: *Umění úspěšné komunikace*, Praha Grada Publishing, 2008, ISBN 80-247-1222-9.

Zapletal J. 2004. *Viktimologie. Kriminologie, díl I-obecná část*. Praha: Policejní akademie CR.

Zákon č. 141/1941 Sb., Trestní řád

Zákon č. 273/2008 Sb. Zákon o Policii České republiky

Zákon č. 45/2013 Sb. Zákon o obětech trestných činů

Internetové zdroje

Etický kodex. Etický kodex Policie České republiky. Policie.cz [online]. © 2024 [cit. 2024-04-01]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/eticky-kodex-policie-ceske-republiky.aspx>

Informace pro oběti trestných činů. Pomoc obětem TČ. Prevence. Policie.cz [online]. © 2024 [cit. 2024-03-23]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/pomoc-obetem-tc-pomoc-obetem-trestnych-cinu.aspx>

Výzkumné události. Policie.cz [online]. © 2024 [cit. 2024-03-05]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/soubor/ipsos-tambor-pp-cr-vc-kraj-ppt-479084.aspx>

ŽÁRSKÁ, L. Interní akty řízení. Zveřejněné informace 2016. Vyžádané informace. Informační servis. Policie.cz [online]. © 2024 [cit. 2024-02-13]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/interni-akty-rizeni-664537.aspx>

Seznam grafů

Graf 1 – Pohlaví respondentů

Graf 2 – Věk respondentů

Graf 3 – Krajské ředitelství policie

Graf 4 – Délka služby respondentů

Graf 5 - Jednání policistů vzhledem k pocitům oběti

Graf 6 - Proškolenost v rámci komunikace a jednání s obětí

Graf 7 - Větší pozornost problematice obětí

Graf 8 - Školení pro práci se zvláště zranitelnými oběťmi

Graf 9 - Informování oběti o možnostech pomoci ze strany policie

Graf 10 - Necitlivý přístup policie a psychické újmy

Graf 11 - Psychická náročnost práce s určitým typem obětí

Graf 12 – Typy obětí

Graf 13 - Rozlišování policisty, s kým provádí úkon

Graf 14 - Vcit'ování se do pocitů oběti

Graf 15 - Zamezení sekundární viktimizace

Graf 16 - Priority policisty při provádění úkonu

Graf 17 - Nekorektní přístup policisty

Seznam příloh

Příloha A: dotazník

Příloha A

V Příloze A je uvedený přepis dotazníku.

1. Jaké je Vaše pohlaví?
 - a) Žena
 - b) Muž

2. Kolik Vám je let?
 - a) 18-25 let
 - b) 26-35 let
 - c) 36-45 let
 - d) 46-55 let
 - e) 55 + let

3. V rámci jakého Krajského ředitelství policie sloužíte?

4. Jaká je Vaše délka služby?
 - a) 1-3 roky
 - b) 4-5 let
 - c) 6-10 let
 - d) 11-15 let
 - e) 15 a více let

5. Berete ohled na pocity oběti a přizpůsobujete tomu své jednání? (např. dáváte jí potřebný čas na odpověď, nabídnete jí vodu apod.)
 - a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne

6. Přejde Vám proškolenost v rámci komunikace a jednání s obětí trestného činu dostatečná?
 - a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne

7. Myslíte si, že by se problematice obětí trestných činů měla věnovat větší pozornost (školení apod.)?
 - a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne

8. Myslíte si, že by měli být policisté proškoleny pro práci s oběťmi TČ, zejména s těmi zvláště zranitelnými? (pozn. Zvláště zranitelná oběť = děti, osoby vysokého věku,

hendikepované osoby, oběti znásilnění, oběti trestného činu týrání osoby žijící ve společném obydlí, oběti trestných činů obchodování s lidmi apod.)

- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
9. Podáváte oběti informace o možnostech pomoci ze strany policie (mimo povinné poučení „Základní informace pro oběť TČ“)?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
10. Souhlasíte s tvrzením, že necitlivý přístup policie a dalších OČTŘ může způsobit oběti další psychické újmy?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
11. Je pro Vás osobně práce s určitým typem oběti více psychicky náročná?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
12. Pokud ano, tak s jakým typem oběti?
- a) Dítě
 - b) Žena, jako oběť sexuálně motivovaných trestných činů
 - c) Senior
 - d) Hendikepovaný člověk
 - e) Oběť specifického trestného činu
 - f) Jiné
13. Pokud ano, z jakého důvodu?
14. Rozlišujete, zda provádíte úkon s obětí trestného činu či s pachatelem trestného činu? (*pozn. Např. při výslechu osoby měníte svůj postup s ohledem na to, zda před Vámi sedí pachatel či oběť?*)
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
15. Pokud ano, v čem je vaše chování jiné?

16. Snažíte se vcítit do pocitů oběti a na základě toho přizpůsobit své jednání?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
17. Snažíte se o to, aby nedocházelo k sekundární viktimizaci, která by byla zapříčiněna Vaším jednáním? (pozn. *Sekundární viktimizace je sice velmi častá, nikoli však povinná fáze viktimizace. Dochází k ní až v době po spáchání trestného činu a nesouvisí již s konáním pachatele. Většina obětí zločinu se s ní sice setká, ale v optimální případě k ní nemusí dojít.*“ (Čírtková & Vitoušová, 2007, str. 11).)
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
18. Je Vaší prioritou co nejrychleji dokončit úkon (např. výslech oběti) nebo úkon provést co nejšetrněji vzhledem k oběti?
- a) Dokončení úkonu co nejrychleji
 - b) Spíše dokončit úkon co nejrychleji
 - c) Spíše dokončit úkon s ohledem na potřeby oběti
 - d) Dokončit úkon s ohledem na potřeby oběti
19. Uvědomil/a jste si někdy zpětně, že Váš přístup k oběti trestného činu nebyl korektní?
- a) Ano
 - b) Spíše ano
 - c) Spíše ne
 - d) Ne
20. Pokud ano, co bylo ve Vašem chování nekorektní?